

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Mgr. Dagmar Schönfeldová

**Proces s protektorátní vládou a jeho mediální
obraz v dobovém tisku**

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Mgr. Dagmar Schönfeldová**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2015

Bibliografický záznam

SCHÖNFELDOVÁ, Dagmar. *Proces s protektorátní vládou a jeho mediální obraz v dobovém tisku*. Praha, 2015. 57s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Proces s protektorátní vládou a jeho mediální obraz v dobovém tisku“ pojednává o průběhu soudního procesu s bývalou protektorátní vládou a jeho zobrazení v soudobém tisku. Cílem bylo analyzovat jednotlivé články deníků Lidová demokracie, Svobodného slova, Rudého práva a deníku Čas ve sledovaném období měsíců duben až srpen roku 1946, které byly pro toto soudní přelíčení klíčové.

S tématem úzce souvisí problematika poválečných retribucí jako prostředku vyrovnání se s minulostí. Poválečné období, které následovalo po květnu 1945, bylo příznačné snahou státu po obnovení politické a hospodářské stability válkou poznamenaného státu, ale také všudypřítomnou snahou po pomstě a potrestání zrádců a kolaborantů.

Mimořádnost soudního procesu s protektorátní vládou se projevovala v řadě odchylek od řádného soudního procesu. Nestandardní byla například aplikace dekretů prezidenta republiky, forma obžaloby, přítomnost soudců lidu v senátech mimořádných lidových soudů aj. Jednotlivé deníky se k procesu vyjadřovaly s různou intenzitou a k osobám obžalovaných či představitelům soudu zaujímaly odlišná stanoviska. Veliký mediální ohlas vzbudilo především vyhlášení rozsudku a snahy o revizi znění rozsudku.

Abstract

The bachelor's work „The Trial with Protectorate Government and its Media Portrayal in Contemporary Press“ is focused on judicial process with former

protectorate government and its medial presentation. The task was to analyze articles of the periodical press Lidová demokracie, Svobodné slovo, Rudé právo and Čas in the key examined period of months from April 1946 until August 1946.

The question of post-war retributions is related to this topic. Post-war period after May 1945 was characterized by the tendency of the state to re-establish political and economy stability and the effort to punish war betrayers and collaborators.

The extraordinariness of the trial was proved in many details as application of specific legal framework, nonstandard form of the charge, presence of nonprofessional judges in senates of the extraordinary courts etc. Individual journals informed about the trial and accused ministers with various accent. Considerable media attention was paid especially to the declaration of adjudgement and tendencies to its revision.

Klíčová slova

Protektorát Čechy a Morava, vláda, proces, retribuce, mediální obraz, tisk

Keywords

the Protectorate of Bohemia and Moravia, government, trial, retribution, media portrayal, press,

Rozsah: 112 538

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Mgr. Dagmar Schönfeldová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doktorovi Petrovi Bednaříkovi za velmi cenné připomínky a čas, který jako konzultant věnoval této bakalářské práci.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK

Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Schönfeldová Dagmar

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník

diplomantky/diplomanta:

2012

E-mail diplomantky/diplomanta:

blahovad@seznam.cz

Studijní obor/forma studia:

Mediální a komunikační studia/kombinovaná

Předpokládaný název práce v češtině:

Proces s protektorátní vládou a jeho mediální obraz v dobovém tisku

Předpokládaný název práce v angličtině:

The Trial with Protectorate Government and its presentation in the contemporary newspaper

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2014/2015

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Ve své bakalářské práci bych se ráda pokusila vykreslit jeden ze stěžejních soudních procesů v dějinách české historie a především popsat jeho diferencovaný mediální obraz v různých (stranických či nestraničských) dobových periodikách.

Ačkoliv se tento mimořádný soudní proces odehrál ve stále ještě demokratickém Československu, vykazuje jisté znaky procesů politických, které se odehrály po nastolení komunistického režimu (mimo jiné porušování základních zásad trestního řízení a základních lidských práv, omezené resp. žádné

možnosti odvolacího řízení, zásahy do nezávislosti soudce, nezákonné postupy apod.). Soudní řízení bylo zahájeno dne 29. dubna 1946, aby zhruba za tři měsíce poté, dne 31. července 1946, vynesl předseda soudu JUDr. František Tomsa tento rozsudek: bývalý předseda vlády Jaroslav Krejčí byl odsouzen k trestu těžkého žaláře v délce dvacet pět let, Richard Bienert, jenž zastával stejnou funkci jako Krejčí, byl odsouzen ke třem letem těžkého žaláře, bývalý ministr zemědělství a lesnictví Adolf Hrubý byl odsouzen na doživotí, bývalý ministr dopravy a techniky Jindřich Kamenický k pěti letem těžkého žaláře a bývalý ministr financí Josef Kalfus, který za okupace podporoval rodiny vězňů, byl sice uznán vinným, ale nebyl potrestán.

Medializace tohoto soudního řízení a reakce, které proces vyvolal v tisku, disponovaly nezvyklou mocí neboť se ve své době nepochybně jednalo o největší politický proces v Československu. Komunistická strana požadovala v reakci na vynesení rozsudku jeho revizi. Deník Rudé právo, jakožto její stranický reprezentant tisku, zahájil neprodleně po 31. červenci svou mediální kampaň, v níž demonstroval otevřený nesouhlas s rozsudkem. Sociální demokracie postupovala ve stejném duchu jako KSČ, ovšem její reakce byly umírněnější. Lidovci a národní socialisté odmítli zasahovat do nezávislosti soudu a proti rozsudku nebrojili. Dalo by se říci, že Lidovci jako jediní při jednáních o případné obnově procesu rozporovali praktiky KSČ a zasazovali se o postup, jenž by byl v souladu s právem. Velké diskuse také vyvolal rozsudek v řadách veřejnosti, která již v průběhu procesu častokrát vyjádřila své sympatie s obžalovanými a zároveň polemizovala s objektivitou soudního řízení.

Předpokládaným cílem mé bakalářské práce je teoreticky zmapovat dobu, prameny a samotný průběh soudního procesu s protektorátní vládou, zanalyzovat jednotlivé zpravodajství a komentáře v tisku, které souvisí s tímto tématem a vyhodnotit nakolik se ztotožňují či rozcházejí s názorem soudu, posoudit svobodu vyjadřování periodik a vydedukovat známky případné cenzury a najít rozdíly v informacích o procesu, tak jak je podávaly různě orientované dobové noviny.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod

Metoda práce

1. kapitola. **Mimořádnost doby a soudního procesu.** Tato kapitola bude pojednávat o relativitě poválečné

demokracie a mimořádnosti soudního procesu spočívající zejména ve specifických právních podkladech procesu a nestandardních formách obžalob, omezených možnostech obhajob, existenci tzv. mimořádných lidových soudů a dalších.

2. kapitola. **Právní podklady.** Tato část práce bude věnována legislativnímu rámci procesu, zejména velkému a malému retribučnímu dekretu a zákonu č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky, ve znění pozdějších předpisů.

3. kapitola. **Průběh procesu a vynesení rozsudku.** V této kapitole bych se ráda věnovala samotnému popisu jednoho z posledních velkých procesů ve stále demokratickém Československu, který vyústil v roce 1946 v vynesením rozsudku s vysokými představiteli protektorátní politiky, kteří se provinili kolaborací s okupační mocí.

4. kapitola. **Mediální obraz procesu v dobovém tisku.** V této kapitole bych chtěla zanalyzovat a porovnat prezentace procesu a rozsudku s protektorátní vládou v jednotlivých dobových periodikách a vyvodit z tohoto porovnání příslušné závěry potvrzující či vyvracející pracovní hypotézy definované v úvodních statích.

Závěr

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Lidová Demokracie, Svobodné slovo, Rudé právo, Právo lidu, Čas

Sledované období: duben 1946 – červenec 1946

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Srovnávací historická analýza zvoleného časového období, v němž byl proces s protektorátní vládou prezentován v jednotlivých dobových periodikách.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: Obžalována je vláda. Praha, Themis 1999. ISBN 80-85821-68-0. Tato publikace popisuje osudy jednotlivých členů protektorátní vlády, její působení a průběh soudního procesu.

JANEČKOVÁ, Eva: Proces s protektorátní vládou. Praha, Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-502-6. Kniha popisuje proces s protektorátní vládou s důrazem na právní a politologické časové vymezení příslušného období. Popisuje jednotlivé osobnosti ministry protektorátní vlády a podrobně zaznamenává průběh vlastního procesu. Závěrem také hodnotí význam procesu v širších aspektech vnitropolitické scény.

KUKLÍK, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů. Praha, Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. Kniha se zabývá vylíčením konkrétních historických okolností vzniku a přijímání dekretů prezidenta republiky za druhé světové války a bezprostředně po jejím skončení na základě kritického využití pramenů. Obsahuje také texty vybraných

dekretů a prováděcích předpisů.

DRTINA, Prokop: Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století: Emigrací k vítězství Sv. II, kniha 1, Praha, Melantrich. 1992. ISBN 80-7023-114-9. Publikace, která zachycuje zlomové události a okamžiky československých dějin prostřednictvím jejich aktivního účastníka, tehdejšího ministra spravedlnosti.

FROMMER, Benjamin. Národní očista: retribuce v poválečném Československu. (Praha:

Academia, 2010). ISBN: 978-80-200-1838-0. Tato kniha popisuje poválečné retribuční procesy a autor v ní zastává názor, že až do Února 1948 existovala u soudů upřímná snaha o objektivní posouzení viny. Potrestání kolaborantů a válečných zločinců představovalo opravdový, i když problematický pokus vyrovnat se se zločiny minulosti včetně těch, které spáchali sami Češi.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Bakalářské práce:

Bc. Lanka Havelková, Mediální obraz procesu s protektorátní vládou, obhajoba 2014, FSV

Mgr. Anna Brandejská, Soudní proces s K. H. Frankem a jeho zobrazení v dobovém tisku, rok obhajoby 2010, FSV

Lucie Vadlejchová, Zobrazení Aloise Eliáše v dobovém tisku v letech 1939-1942, rok obhajoby 2009, FSV

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Obsah

ÚVOD.....	2
MIMOŘÁDNOST DOBY A SOUDNÍHO PROCESU.....	4
1.1 <i>Specifika poválečného období</i>	<i>4</i>
1.2 <i>Retribuce na Slovensku.....</i>	<i>5</i>
1.3 <i>Odchylky od řádného soudního procesu</i>	<i>6</i>
2. PRÁVNÍ PODKLADY RETRIBUCE A NÁRODNÍ SOUD.....	7
2.1 <i>Legislativní rámec retribučního soudnictví.....</i>	<i>7</i>
2.2 <i>Velký retribuční dekret</i>	<i>9</i>
2.3 <i>Malý retribuční dekret.....</i>	<i>10</i>
2.4 <i>Zákon na ochranu republiky.....</i>	<i>11</i>
2.5 <i>Národní soud a mimořádné lidové soudy.....</i>	<i>12</i>
3. PRŮBĚH PROCESU V KONTEXTU VYLÍČENÍ DOBOVÝCH UDÁLOSTÍ V TISKU.....	14
3.1 <i>Vydávání tisku v poválečném období</i>	<i>14</i>
3.2 <i>Analyzované deníky</i>	<i>15</i>
3.3 <i>Protektorátní vláda</i>	<i>17</i>
3.4 <i>Politická kariéra jednotlivých ministrů a její nástin v dobovém tisku</i>	<i>20</i>
3.5 <i>Duben 1946 – začátek soudního řízení.....</i>	<i>25</i>
3.6 <i>Obžaloba.....</i>	<i>27</i>
3.7 <i>Květen 1946 - výslechy obžalovaných.....</i>	<i>30</i>
3.8 <i>Červen až červenec 1946 – proces se chýlí ke konci</i>	<i>35</i>
4. VYNESENÍ ROZSUDKU.....	38
4.1 <i>Konec procesu s protektorátní vládou.....</i>	<i>38</i>
4.2 <i>Reakce tisku a snahy o revizi rozsudku</i>	<i>40</i>
ZÁVĚR	44
RESUMÉ	48
SUMMARY	49
POUŽITÁ LITERATURA.....	50
SEZNAM PŘÍLOH	52
PŘÍLOHY	53

„V procesu s protektorátní vládou zjišťujeme objektivní vinu obžalovaných a jde nám o odsouzení systému, i když se to projeví odsouzením osob.“

(Prokop Drtina, ministr spravedlnosti)

Úvod

Poválečné období let 1945–1948 bylo specifickou kapitolou v československých dějinách, které je často spojováno s demokratickou atmosférou doby, která vystřídala válečné utrpení. Určité předzvěsti komunistického převratu v roce 1948 byly však patrné již od konce války. Nedílnou součástí této etapy je snaha o potrestání válečných zločinců a kolaborantů. Velký poválečný soudní proces s protektorátní vládou byl z mnoha aspektů ojedinělý a dalo by se říci, že přes výrazné politické snahy atakovat soudcovskou nezávislost a nestrannost, které podpořily četné agresivní komentáře komunistického tisku, vynesl soud rozsudek v souladu s demokratickými zásadami.

Jádrem této bakalářské práce je historická analýza čtyř dobových tiskovin, které na svých stránkách uveřejňovaly především reportáže týkající se průběhu procesu s protektorátní vládou v období měsíců duben až srpen roku 1946. Výběr deníků byl určen především jejich stranickou příslušností. Svobodné slovo bylo představitelem Československé strany národně socialistické, Lidová demokracie zastupuje Československou stranu lidovou, Rudé právo tisk komunistický a deník Čas tisk Slovenské demokratické strany.

Pro výzkum jednotlivých deníků jsem použila synchronní komparativní metodu, kdy jsem prostřednictvím kvalitativní obsahové analýzy textů popsala a porovнала jejich postoj k otázkám viny či nevinu jednotlivých obžalovaných protektorátních ministrů a k soudnímu procesu jako celku.

Od schválených tezí se tato bakalářská práce především liší strukturou, neboť kvůli lepší přehlednosti a logické návaznosti jsem spojila kapitoly o samotném procesu s protektorátní vládou a jeho mediálním obrazu do kompaktního celku. Dále jsem původně zamýšlela také analýzu odborového deníku Práce, který se ovšem v rozporu

s mým předpokladem této tématice na svých stránkách až na výjimky nevěnoval. Analyzované období jsem rozšířila o měsíc srpen, neboť zejména začátek tohoto měsíce byl stěžejní pro ilustraci poměrů, které následovaly po vynesení rozsudku.

První kapitola pojednává o mimořádnosti období, které následovalo v těsném kontextu po válce a vyznačovalo se mnoha specifiky. Na pozadí této atmosféry zároveň popisují jednotlivé odchylky od standardního soudního řízení, které byly uplatňovány při procesu s protektorátní vládou.

Druhá kapitola definuje nezbytné právní zakotvení soudního procesu, když rozebírá podmínky vzniku a obsahovou náplň stěžejních legislativních nástrojů – dekretů prezidenta republiky a zákona na ochranu republiky. Samostatná podkapitola se věnuje Národnímu soudu a mimořádným lidovým soudům, tedy instancím, které zajišťovaly výkon retribučního soudnictví.

Jádrem této práce je třetí kapitola, v níž popisují průběh procesu den po dni a jeho mediální prezentaci v tisku. Redaktoři jednotlivých novin přinášeli jak věcné informace a fakta, která v soudní síni zazněla, tak příslušné komentáře, hodnocení chování, jednání osob obžalovaných a postupu soudu.

Poslední kapitola navazuje na předešlou a zabývá se vyvrcholením soudního přelíčení – tedy vyhlášením rozsudku nad členy protektorátní vlády, reakcemi tisku a tendencemi vyvolat obnovu soudního řízení.

1. MIMOŘÁDNOST DOBY A SOUDNÍHO PROCESU

1.1 Specifika poválečného období

Poválečné období, které následovalo po květnu 1945, bylo příznačné snahou státu po obnovení politické a hospodářské stability válkou poznamenaného státu, ale také všudypřítomnou snahou po pomstě a potrestání zrádců a kolaborantů. Téměř celé tři roky po válce se na území československého státu odehrávaly procesy s Němci, kolaboranty a zrádci.

Mimořádnost doby spočívá v nestálosti poměrů, hledání postojů k válečným a poválečným událostem, ve snaze o nastolení nového fungujícího politického systému. Již první rok života osvobozené republiky byl obdobím, kdy byly položeny základy, na nichž vyrostla historická stavba čtyř dalších desetiletí. Jednalo se například o omezení politické soutěže, konfiskaci majetku a jeho znárodnění, tvrdý postup proti neslovanskému obyvatelstvu atd.¹

Více než demokratická atmosféra se více či méně promítala do chodu státu jakási příprava na převzetí moci komunistickou stranou. Relativita poválečné demokracie se jevila již v tzv. Košickém vládním programu z 5. 4. 1945, v němž se profilovala snaha zahraniční vlády potrestat nacistické zločince. Tento dokument ve svém článku IX specifikuje úkoly vlády, která bude: *„pokládat za svůj nejvyšší odpovědný úkol a za svou mravní povinnost před českým a slovenským národem postihnouti a vydati soudu a trestu všechny válečné provinilce, všechny zrádce, všechny vědomé a aktivní pomocníky německých nebo maďarských utlačovatelů. Tento úkol bude vláda prováděti bez všech průtahů, bez kolísání a bez shovívavosti vůči komukoliv.“*²

¹ JANEČKOVÁ, Eva: *Proces s protektorátní vládou*. Praha: Libri, 2012, s. 14. Formálně sice existovalo více politických stran než jedna, musely však úzce spolupracovat, protože pod hrozbou rozpuštění nesměly přejít do opozice.

² *Košický vládní program : program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků*. Praha: Svoboda, 1984, s. 6. Odpůrci Košického vládního programu a politického režimu tzv. třetí republiky tomuto dokumentu vytýkají nezpůsobilost nikým nezvolené vlády nastolovat pravidla pro fungování osvobozené země.

Prezident Edvard Beneš i jiní politici prohlásili potrestání zločinců za stěžejní pilíř své poválečné politiky. Zvláště představitelé komunistického exilu se dožadovali, aby exilová vláda přípravu retribučních dekretů co nejvíce urychlila.

1.2 Retribuce na Slovensku

Retribuce na Slovensku se ubírala svou vlastní cestou. Slovenská národní rada (dále jen „SNR“) již 1. září 1944 ve svém nařízení č. 1 prohlásila, že veškerou zákonodárnou, vládní a výkonnou moc bude vykonávat sama, čímž se distancovala od zákonodárné moci prezidenta republiky a jeho dekretů. Až o rok později uznala zákonodárnou moc prezidenta, avšak pouze v záležitostech celého státu; tuto pravomoc mohl ovšem vykonávat jen v součinnosti se SNR. Slovenští komunisté požadovali vlastní retribuční nařízení. Chtěli tak vydat právní normu, která by plně odpovídala vládnímu programu a omezovala platnost prezidentova retribučního dekretu. V návaznosti na to SNR přijala 15. května 1945 vlastní nařízení č. 33 o retribuaci.³ Toto nařízení obsahovalo výčet všech skutkových podstat trestných činností v pouhých pěti paragrafech. Definovalo pojmy jako fašističtí okupanti, domácí zrádci, kolaboranti a provinilci fašistického režimu.

Soudní soustavu lidových soudů na Slovensku tvořily odlišně od českých poměrů Národní soud se sídlem v Bratislavě, okresní lidové soudy a místní lidové soudy, které měly svá sídla v národních výborech obcí. Působnost místních soudů se vztahovala na trestné činy do výše dvou let trestu odnětí svobody. V pětičlenných senátech okresních lidových soudů zasedali dva soudci z povolání - předseda a jeho náměstek, jmenovaní Pověřenectvem SNR na návrh okresního národního výboru, který pak jmenoval i zbylé přísedící.

Národní soud měl působnost na celém území Slovenska a měl posuzovat trestné činy bývalého prezidenta Slovenské republiky a dalších představitelů režimu vládnoucího na Slovensku po 14. březnu 1939, zejména členů vlád, poslanců Sněmu Slovenské republiky, členů Státní rady, Hlavního velitelství Hlinkovy gardy a Hlinkovy

³KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992, s. 7.

mládeže a dalších.⁴ Jeho sedmičlenným senátům předsedali předseda a náměstek jakožto soudci z povolání a jmenovala je stejně jako ostatní přísedící SNR.

I když slovenské retribuční nařízení bylo přijato již v půlce května 1945, zahájily tu lidové soudy svou činnost později než v českých zemích. Zdůvodňovalo se to větším válečným poškozením Slovenska a dlouhodobým působením „klerofašistického“ režimu slovenského státu. První zasedání Lidového soudu v Bratislavě se uskutečnilo až 20. července 1945.⁵

Před slovenskými soudy stanuly takové osobnosti jako předseda vlády Vojtech Tuka, přednosta oddělení ministerstva vnitra Anton Vašek či náčelník štábu Hlinkovy gardy Otomar Kubala. Pravděpodobně největší politický proces v dějinách Slovenska byl zahájen 2. listopadu 1946, kde na straně obžalovaných stál ministr vnitra Alexandr Mach, ministr zahraničí Ferdinand Ďurčanský a především bývalý prezident a katolický kněz Josef Tiso, který byl jediný z této trojice popraven oběšením. Byl spoluodpovědný za deportaci 58 000 Židů do německých vyhlazovacích táborů, dekoroval nacistické vojáky po porážce Slovenského národního povstání a vyvíjel iniciativu k rozbití ČSR.

Během slovenské retribuice stanulo před Národním soudem celkem 83 obžalovaných, 17 obžalovaných obdrželo rozsudek smrti, 49 trest odnětí svobody, 2 veřejnou důtku, 5 obžalovaných bylo propuštěno bez stíhání a 10 jich bylo osvobozeno. Průměrný trest odnětí svobody mírně přesahoval 7 let vězení.⁶

1.3 Odchytky od řádného soudního procesu

Mimořádnost soudního procesu s protektorátní vládou spočívala v několika aspektech, které byly na svou dobu velmi neobvyklé. Jednalo se zejména o vedení procesu na základě právních předpisů s mocí zákona, tzv. dekretů prezidenta republiky, které byly zvoleny jako nejvhodnější legislativní nástroj exilovou zahraniční vládou ve stavu aktuální ústavně právní nouze.

Nestandardní byla i forma obžaloby, která ve svých 45 bodech a podbodech obsahovala i přes závažnost svého obsahu relativně strohý výčet skutků, z nichž byli jednotliví ministři obžalováni a zejména její odůvodnění bylo postupně doplňováno a

⁴ BORÁK, c. d., s. 86

⁵ BORÁK, c. d., s. 104

⁶ BORÁK, c. d., s. 92. Předmětem kritiky tisku se stal vysoký počet neprojednaných žalob.

přizíváno politickými proklamacemi. Ačkoliv Rudé právo uvádí, že „115 stran žaloby podává velmi bohatý materiál a navrhuje několik desítek svědků“⁷, obsahoval tento dokument spíše než fundovanou právní argumentaci víceméně politický popis historických událostí v období před a v průběhu protektorátu, který ne vždy korespondoval s realitou.

Další odchylkou od řádného trestního procesu je aplikace zákona č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky, ve znění pozdějších předpisů, který původně vznikl v reakci na atentát na Aloise Rašína⁸ a ve třicátých letech do značné míry omezoval ústavou zaručená občanská práva a svobody. Přestože tento zákon vznikl za diametrálně odlišné politické situace, hlavní představitelé politické moci v poválečném Československu si jeho obsah přizpůsobili v takové míře, že lze hovořit o zneužití.

Soudní jednání bylo možno nařídit i v nepřítomnosti obžalovaného, což bylo výrazem prolomení zásady moderního trestního řízení, a to nutného výsledku obžalovaného jakožto procesní strany. Nestandardní byla na svou dobu také časově omezená jurisdikce a přítomnost soudců z lidu v senátech mimořádných lidových soudů a porušení zákazu zpětné účinnosti právních předpisů u dekretů, které postihovaly trestněprávní jednání, které nastalo ještě před vyhlášením prezidentových dekretů.

2. PRÁVNÍ PODKLADY RETRIBUCE A NÁRODNÍ SOUD

2.1 Legislativní rámec retribučního soudnictví

Legislativní rámec retribučního soudnictví byl tvořen pomocí právních nástrojů, které měl tehdejší exilový prezident Edvard Beneš spolu s mezinárodně uznanou exilovou vládou k dispozici. V podmínkách prozatímního státního zřízení nebylo možné svolat Národní shromáždění a aplikovat příslušné články Ústavy z roku 1920 o tvorbě právních norem.

V průběhu září roku 1940 tedy londýnská exilová vláda svěřila moc zákonodárnou prezidentu republiky, který měl v součinnosti s vládou pravomoc vydávat dekrety. Důvodová zpráva k dekretu prezidenta republiky „*jímž se upravuje veřejně*

⁷ NESG: Zrádná protektorátní vláda zítra před národní soud. In: *Rudé právo*, 28. dubna 1946, č. 101, s. 1.

⁸ viz. §7 Tresty za některé útoky na život ústavních činitelů zákona č. 50/1923 Sb, ve znění pozdějších předpisů.

vyhlášení nově vydávaných právních ustanovení československé vlády“⁹ ze 4. prosince 1940 obsahuje prohlášení, že prezident republiky je oprávněn vydávat dekrety pouze v nezbytných případech, a to za plného respektování předmnichovského právního řádu. Současně stanovila podmínku dodatečného schválení (ústavní ratifikace) dekretů vydaných v exilu k tomu příslušnými ústavními orgány po uplynutí ustavně právní nouze. Nestandardní odchylkou od běžného legislativního procesu byl také fakt, že zákonná moc dekretů byla založena také dekretem. Součinnost s vládou se projevovala podobně jako u zákonů kontrasignací předsedou vlády a členy vlády pověřenými výkonem dekretů, ústavní zákon byl podepisován všemi členy vlády.

Pojem retribuice pocházející z latiny zahrnuje odčinění, odplatu a náhradu škod a dle novější terminologie se pod tímto pojmem rozumí synonymum pro stíhání a potrestání zločinů, kterých se dopustili nacisté, zrádci a kolaboranti.¹⁰ Proces retribuice vyvolal řadu nesouhlasných postojů nejen ze strany samotných nacistů a kolaborantů, ale negativně se k němu vyjadřovali i různí političtí představitelé a veřejně činné osobnosti, převážně v exilu, neboť jen ten umožňoval jakousi relativní svobodu slova a možnost objektivního hodnocení poměrů v prvním roce po osvobození republiky.

Proti nespravedlivosti retribuicí, které mohly potencionálně vyústit až justičními vraždami, se postavil například ministr našich exilových vlád Ladislav Karel Feierabend, který proti některým bodům dekretu protestoval již při jejich tvorbě v Londýně, či Pavel Tigrid, který se o retribuici vyjádřil v tom smyslu, že „byla od začátku komunisty používána jako prostředek k odstraňování nebo alespoň skandalizování politických protivníků. Před mimořádnými lidovými soudy vystupovali jako svědci gestapáci a kolaboranti, získaní slibem polehčujících okolností nebo přímou beztrestností pro svědectví proti občanům, které KSČ potřebovala vyřadit z veřejného života“.¹¹

Naopak mezi stoupenci retribuice patřili především její vykonavatelé a spolutvůrci - exilový i první poválečný ministr spravedlnosti Jaroslav Stránský, či jeho nástupce Prokop Drtina a také například publicista Ferdinand Peroutka.¹²

⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002., s. 69.

¹⁰ Kolektiv autorů. *Malá ilustrovaná encyklopedie*. Praha: Encyklopedický dům, 1999, s. 869.

¹¹ TIGRID, Pavel: *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Praha: Odeon, 1990, s. 217.

¹² BORÁK, c. d., s. 12-13

2.2 Velký retribuční dekret

Již od listopadu 1942 připravovaly v Londýně komise Právní rady, jakožto orgánu, který zajišťoval odborné posouzení v problematice tvorby dekretů, dekret ze dne 1. 2. 1945 č. 6 Úředního věstníku československého *o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech*. Tento předpis položil základy pro retribuční soudnictví a stal se tak stěžejním předpisem, o který se opírala obžaloba v procesu s protektorátní vládou.

Dekret č. 6 principiálně neuznával kolektivní vinu a trestal pouze vinu individuální, nerozlišoval pachatele podle státní příslušnosti či národnosti a položil právní základy pro fungování časově omezených mimořádných lidových soudů. Tento právní předpis byl po provedených dílčích změnách nahrazen stejnojmenným dekretem platným pouze pro české země vydaným pod číslem 16/1945 Sb. ze dne 19. 6. 1945. Tento *tzv. velký retribuční dekret* ukládal za zločiny spáchané v době zvýšeného ohrožení republiky proti státu, proti osobám, proti majetku a za udavačství tresty těžkého žaláře, případně smrt. Počet paragrafů se rozšířil o ustanovení o udavačství, které bylo v českých poměrech citlivým tématem a nezbytnost jeho potrestání byla zřejmá. V druhé hlavě tohoto dekretu pak byly stanoveny pravomoci mimořádných lidových soudů, jež měly tyto zločiny posuzovat. Dobou zvýšeného ohrožení republiky rozumí dekret časový interval mezi 28. 5. 1938 a 31. 12. 1946. Účinnost dekretu skončila 4. května 1947.¹³

Komentáře v dobovém tisku většinou apelovaly na nezbytnost spravedlivé odplaty. Tak se například na stránkách Nového slova ocitly titulky, jako *Trest není bezprávi. Nechceme mstu, potrestáme proradu*. Předseda vlády Zdeněk Fierlinger ve svém rozhlasovém projevu otištěném v červenci 1945 v Novém slovu zacíлил trestní postih dle dekretu zejména na členy protektorátní vlády: „*Necht' náš lid je výkonem spravedlnosti posílen ve víře v neporušitelnost základních ústavních zákonů, že u nás již nikdy nebudou v nejvyšších funkcích činitelé, kteří by se odvážili zradit, třeba i pod hrozbou násilí, ústavu a zákony, na něž přísahají.*“¹⁴

¹³ Komunisté si po převratu v roce 1948 vynutili ještě retribuční dodatek k tomuto dekretu.

¹⁴ NESG: Raději smrt než potupná kapitulace. In: Nové slovo, 14. července 1945, s. 1.

2.3 Malý retribuční dekret

Pro usnadnění orientace se dekretu, který byl přijat dne 27. 10. 1945 pod č.138/1945 Sb., začalo říkat tzv. *malý retribuční dekret*. Tento dekret o trestání některých provinění proti národní cti upravoval postih méně závažných provinění než těch, která spadala pod jurisdikci mimořádných lidových soudů. Výslovně stanovil škálu trestů pro ty, jež *nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského lidu, vzbudili veřejné pohoršení*. Výši trestu stanovovaly komise okresních národních výborů, jakožto orgánů správních, a nikoliv soudy. Komise měly oprávnění ukládat tresty vězení do jednoho roku, pokutu do jednoho milionu korun či veřejné pokárání.¹⁵

Nutno dodat, že prezident podepsal malý dekret těsně před jednáním Prozatímního Národního shromáždění patrně z důvodu urychlení legislativního procesu, i když demokratické strany Národní fronty s vydáním dekretu nevyslovily nesouhlas. Toho využili ve svůj prospěch komunisté, kteří již před volbami do Ústavodárného Národního shromáždění v květnu 1946 prosadili vydání rozhodnutí, že kdokoliv byl na základě retribučních dekretů obviněn či byl pouze předvolán k soudu, není oprávněn volit, což jim pravděpodobně dopomohlo k volebnímu úspěchu.

Ohlas dobového tisku na malý retribuční dekret na sebe nenechal dlouho čekat. Deník Hlas například polemizoval se statistikou bezpředmětnosti došlých udání, která představovala někde i osmdesát procent, což vypovídalo o tom, jakou vlnu pomstychtivosti zdvihlo vyhlášení tohoto dekretu. Autor článku uvádí, že teď by bylo potřeba provést „*očistu od těch, kdo bezdůvodně malicherně či zlovolně udali a připravili tak kolikrát druhému měsíce nejistoty*“.¹⁶ Ve stejném duchu se vyjádřilo i Nové slovo, které na svých stránkách volalo po potrestání udavačů a odškodnění pro neprávem odsouzené osoby.

Rudé právo na druhou stranu opodstatnilo vydání dekretu faktem, že „*v poslední době se stále množilo velmi drzé a často přímo provokativní chování reakčních a fašistických elementů*“.¹⁷ Šíření těchto názorů a široká působnost retribučního dekretu

¹⁵ Tyto trestní komise nespádaly pod ministerstvo spravedlnosti ale pod ministerstvo vnitra, což v praxi znamenalo, že mnozí obžalovaní a následně osvobození mimořádnými lidovými soudy byli odsouzeni na základě rozhodnutí těchto komisí.

¹⁶ BORÁK, c. d., s. 38

¹⁷ Cit. dle KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina. Osud československého demokrata*. Praha. Vyšehrad, 2011, s. 196.

interpretovaná komunistickou stranu nepřispěly k obnovení pocitů právní jistoty u veřejnosti.

Zvláštností retribučních předpisů je jejich zpětná účinnost, která je v dnešním právním řádu až na výjimky nepřípustná, neboť je v rozporu s požadavkem legitimního očekávání a právní jistoty. Odpůrci retroaktivity vznesli námitky proti tomuto typu účinnosti už při schvalování osnovy dekretu, když tvrdili, že k postihu osob, které se dopustily trestněprávního jednání ještě před válkou, by postačoval zákon na ochranu republiky, o kterém pojednává následující kapitola. Ministr Stránský však na tyto námitky odpovídal, že výjimečná situace vyžaduje výjimečných opatření a že mimořádné soudy budou v životě národa jen krátkou epizodou, po níž se zase vrátí k normálnímu právnímu životu.¹⁸ S námitkami se setkal i fakt, že zákon proti výroku soudu nepřipouštěl žádný opravný prostředek.

2.4 Zákon na ochranu republiky

Dalším ze stěžejních předpisů pro určování trestnosti členů protektorátní vlády byl zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon byl vydán v reakci na atentát na tehdejšího ministra financí Aloise Rašína a ve čtyřech hlavách postihoval zejména zločiny proti republice, útoky na ústavní činitele a ohrožování míru. Výslovně upravuje v hlavě první tzv. úklady proti republice, které spočívají v násilné změně ústavy (zejména v útocích na samostatnost, jednotnost či demokraticko-republikánskou formu státu). Záměrně tento zákon ve své terminologii neuvádí pojem velezrada, neboť tento termín svým širokým pojetím v rakouském zákonodárství a ještě širším výkladem v praxi vojenských rakouských soudů za doby války zanechalo v lidech špatné vzpomínky.¹⁹ Důležitý je zejména §6 zákona o spolupráci s nepřítelem, který stanoví, že ten kdo za války opatří nepříteli nějaký prospěch, trestá se za zločin těžkým žalářem od tří do pěti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od pěti do dvaceti let nebo na doživotí.

¹⁸ BORÁK, c. d., s. 25. Také ministr Prokop Drtina se později vyjádřil v tom smyslu, že oprávněnost retroaktivity vyplývá z mimořádných válečných poměrů, kdy docházelo k těžkým a dříve nepředstavitelným zločinům proti lidskosti.

¹⁹ JANEČKOVÁ, c. d., s. 45

V současné právní terminologii rozumíme termínem velezrada specifický ústavní delikt, který může spáchat jen prezident republiky, obecný trestný čin se nazývá vlastizrada.

Zákon na ochranu republiky byl dvakrát novelizován v reakci zhoršující se společenskou situací od počátku třicátých let dvacátého století a rozšířil se tak například o ustanovení §14a, jehož cílem bylo zamezit veřejné popuzování k nepřátelským činům proti jednotlivcům a skupinám obyvatel z důvodu, že jsou stoupci demokratické formy nebo demokratického řádu ČSR. Útoky v tomto směru byly patrně většinou v sudetoněmeckém tisku, což bylo apelem pro vládu, aby svými opatřeními tento tisk regulovala.

Platnost a vynutitelnost zákona nebyla časově ohraničena, z čehož vyplývá, že byl určen pro trvalou potřebu soudnictví a i vzhledem k jeho obecně aplikovatelným ustanovením jednotlivých hlav ho bylo možno použít v průběhu politických procesů i v období konce války a později.

2.5 Národní soud a mimořádné lidové soudy

Dekretem prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 byl zřízen Národní soud jakožto klíčový orgán moci soudní v procesu s protektorátní vládou. Ustavení tohoto orgánu mělo za důsledek také plnění mezinárodních závazků plynoucí pro Československo z londýnské deklarace Spojených národů, moskevské deklarace z roku 1943 a londýnské dohody z roku 1945. Dle §2 citovaného dekretu měli před tímto soudem stanout členové protektorátních vlád, prezident protektorátu, členové vedení Vlajky, členové Kuratoria pro výchovu mládeže, členové výboru Ligy proti bolševismu, novináři sloužící propagaci nacismu a obecně osoby, které měly vedoucí postavením v politickém životě, vysokém úřadu atd.

Národní soudy byly sestaveny ze soudců z povolání i ze soudců z lidu, jejich složení bylo dáno politickým klíčem. Prvek laického soudnictví se ihned od počátků působnosti soudů stal terčem kritiky, neboť vyhlášené rozsudky byly díky neodbornosti jednotlivých senátů nejednotné a soudci z lidu se také často k jednání vůbec nedostavili. Ministr spravedlnosti Drtina se brzy vyslovil pro posílení role soudců v senátech retribučních soudů. Prohlásil, že *„lidové zastoupení při výkonu soudnictví má své oprávnění jen potud, pokud přibližuje skutečný život k teoretickým představám soudce z povolání a pokud mu tak usnadňuje živější pochopení souzeného případu.“*²⁰

²⁰ KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina. Osud československého demokrata*. Praha. Vyšehrad, 2011, s. 194.

Národní soud plnil rovněž funkci tzv. čestného soudu. Zmíněné osoby se tak musely zodpovídat z činů nikoliv trestných v případě, že se po 21. květnu 1938 nechovaly tak, jak se slušelo na věrné a statečné občany československé. Trestem poté mohlo být zbavení aktivního a pasivního volebního práva do veřejných zastupitelstev, práva svolávat veřejná shromáždění, organizovat se v politických celcích a organizacích, vydávat politické časopisy či jiné politické publikace, redigovat je nebo do nich psát.

Národní soud disponoval v soudní hierarchii výraznými pravomocemi, neboť možnosti obhajoby byly značně omezené, a jak vyplývá z §11 dekretu o Národním soudu, *řízení lze konat i v nepřítomnosti obžalovaného*, což je výrazem prolomení další zásady moderního trestního řízení, a to nutný výslech obžalovaného jakožto procesní strany.

Tzv. mimořádné lidové soudy byly soudy stojící mimo řádnou soustavu soudů v tehdejší Československu. Byly zřizovány v sídlech krajských soudů, svou jurisdikci mohly ovšem vykonávat v jakémkoliv místě náležejícím do soudního obvodu. Zasedaly v pětičlenných senátech složených ze soudců z lidu, pouze předseda senátu byl soudce z povolání. Za předpokladu konfliktu s jurisdikcí či příslušností soudů řádných (ale i mimořádných lidových) se přednostně aplikovala ustanovení Národního soudu. Rozhodoval v sedmičlenných senátech, přisedící senátů z řad vlastenců jmenovala na návrh ministra spravedlnosti vláda. Proti rozsudku nebylo možno podat řádný opravný prostředek, pouze zmateční stížnost.

Jak uvedl v Rudém právu dne 3. srpna 1946 JUDr. Antonín Hobza, *„Národní soud není normálním soudem, nýbrž soudní instancí revoluční; delikty, jež má souditi, nejsou delikty jen ve smyslu právním, nýbrž především delikty politické; rozsudek není rozsudkem v právním smyslu, nýbrž odsuzujícím výrokem kolegia, jež má jen deklarovati vůli lidu“*.²¹

Dne 28. března 1946 Prozatímní národní shromáždění ústavním zákonem č. 57/1946 Sb. dodatečně schválilo a prohlásilo za zákony všechny prezidentovy dekrety vydané v letech 1940 – 1945. Dekrety tvoří nedílnou součást československého a nyní českého právního řádu a v současné právní úpravě zaujímají stejné místo jako předválečné i poválečné zákony. Sehrály nenahraditelnou, důležitou roli také při

²¹ HOBZA, Antonín: Národní soud a mezinárodní právo. In: *Rudé právo*, 1. srpna 1946, č. 177, s. 1.

zachování právní kontinuity československého státu od roku 1918.²² V současnosti už samozřejmě buď dekrety neplatí, či společnost jejich aplikaci nevyžaduje a jejich změna, doplnění či zrušení by neměla žádnou právní relevanci. Jak vyplývá z nálezů Pléna Ústavního soudu 14/94, opačný postup by ostatně zpochybnil princip právní jistoty, jenž je jednou ze základních náležitostí současných demokratických právních systémů.²³

Statistiky celkového počtu odsouzených se dle dostupné literatury rozcházejí. Publikace Mečislava Boráka uvádí, že retribuční soudy v ČSR odsoudily za celé období své činnosti od května 1945 do 31. prosince 1948 celkem 33 463 osob. Z toho bylo vyneseno 819 rozsudků smrti a 817 rozsudků odnětí svobody na doživotí.²⁴ Ovšem publikace Karla Kaplana pracuje s údajem 29 864 odsouzených osob celkem, 713 trestů smrti a 741 osobami odsouzenými k doživotí.²⁵

3. PRŮBĚH PROCESU V KONTEXTU VYLÍČENÍ DOBOVÝCH UDÁLOSTÍ V TISKU

3.1 Vydávání tisku v poválečném období

Úsilí o stabilizaci společenských poměrů v poválečném období bylo zřetelně poznamenáno faktem, že se země ocitla ve sféře vlivu stalinského Sovětského svazu. Výsledkem bylo, že poválečné Československo podniklo řadu kroků, které oslabily jeho kapitalistický a demokratický charakter a posílily prvky řízené ekonomiky a kontrolovaného, centralizujícího se systému veřejné komunikace. To se pochopitelně dotklo i médií, a tedy i novinářství a novinářů.²⁶

Správa tisku a tiskovin spadala od května 1945 pod tiskový odbor ministerstva informací, který řídil přednosta dr. František Bauer. Tento fakt vypovídal o zřejmých

²² Kuklík, J.: *Dekrety prezidenta republiky – výraz kontinuity československého právního řádu nebo jeho revoluční změny?* In: *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Univerzita Karlova v Praze. Praha 2004.

²³ Nález dále uvádí, že vzhledem k tomu, že dekret prezidenta republiky již splnil svůj účel a po dobu více než čtyř desetiletí již nezakládá právní vztahy, a nemá tedy již nadále konstitutivní charakter, nelze dnes, za uvedené situace, zkoumat jeho rozpor s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle článku 10 Ústavy (čl. 87 odst. 1 písm. a Ústavy ČR), neboť takový postup by postrádal jakoukoli právní funkci.

²⁴ BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998, s. 105.

²⁵ KAPLAN, c. d., s. 34

²⁶ *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky: Státní ústřední archiv v Praze*, Praha: Státní ústřední archiv, 2002, s. 15.

centralizačních tendencích kontroly tisku. V říjnu 1945 vydal ministr informací z důvodu nedostatečné výroby novinového papíru vyhlášku o přechodném omezení vydávání periodických tiskopisů mimo vydávání denního tisku, úředních věstníků a dílčích velkých stranických týdeníků. Tato legislativa zapříčinila pokles výroby velkého počtu novin a časopisů, kterých byl v této době patrný nadbytek a v důsledku měnové reformy klesl výrazně počet jejich odběratelů.

Protektorátní tisk s okázale kolaborujícími novináři čekal po roce 1945 proces očisty a vyrovnání se s těmi, kteří se s okupačním režimem příliš aktivně identifikovali. Současně bylo třeba obnovit mechanismy veřejné a politické komunikace, a tedy fungující a důvěryhodná masová média. Proto je toto období nejen obdobím očisty, ale také etapou restrukturalizace mediální scény, včetně zakládání nových titulů periodického tisku.²⁷

Po 18. květnu směly být vydávány pouze deníky vydávané stranami či organizacemi Národní fronty.²⁸ Pro existenci dalších deníků byla vyžadována změna názvu, která deklarovala poválečnou změnu, nikoliv kontinuitu s protektorátním tiskem.

3.2 Analyzované deníky

Následující kapitoly této práce budou zaměřeny na analýzu čtyř vybraných periodik, která na svých stránkách referovala o procesu s protektorátní vládou.

Některé deníky po válce změnily svůj název, aby tak signalizovaly zřetelné distancování se od vlastní minulosti. Proto se předválečné České slovo, vycházející i za protektorátu, změnilo na Svobodné slovo a zůstalo ústředním deníkem Československé strany národně socialistické.²⁹ České slovo bylo založeno roku 1906 a jeho prvním šéfredaktorem se stal Jiří Pichl. V roce 1947 činil průměrný náklad Svobodného slova 300 000 výtisků denně.³⁰ V čele tohoto deníku stál šéfredaktor Ivan Herben.³¹ O soudním přelíčení čtenáře informoval především redaktor Ivan Suk, který byl

²⁷ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 223.

²⁸ Zanikly tak deníky jako např. Národní politika, Národní listy či Venkov a Večer, které vydávala strana agrární, jejíž činnost nebyla po válce prodloužena.

²⁹ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, c. d., s. 233

³⁰ ZIERIS, Karel František. *Nové základy českého periodického tisku*: 1. vydání. Praha: Orbis, 1947, s. 29.

³¹ Bratranec ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny.

původně básník proletářské poezie, poté prozaik a publicista se zaměřením na soudní spory (tzv. soudnickář).³²

Obdobnou přeměnou jako Svobodné slovo prošel deník Lidová demokracie, ústřední orgán československé strany lidové. Jednalo se o nástupkyni Lidových listů, které vycházely od roku 1922. Jejich prvním šéfredaktorem byl poslanec František Světlík. Lidové listy se v roce 1934 sloučily s deníky Lid a Pražským večerníkem. Průměrný denní náklad Lidové demokracie v roce 1947 činil 185 000³³ výtisků a v jejím čele stál šéfredaktor Josef Doležal. Autorství série reportáží o procesu s protektorátní vládou náleží redaktorovi s novinářskou šifrou jr. – Jaroslavu Rejzkovi. Rejzek působil od roku 1921 v redakci Lidových novin, počátkem září 1939 byl v rámci preventivní zatýkácké akce Albrecht der Erste zajištěn a následně vězněn v Dachau a Buchenwaldu. V poválečném období vystřídal několik redakcí, například ve Svobodných novinách či ve Svobodném slově.

Rudé právo patřilo za protektorátu mezi ty deníky, jejichž vydávání bylo zakázáno. První číslo vyšlo dne 6. května 1945. Tento ústřední deník komunistické strany Československa byl vydáván v roce 1947 v průměrném denním nákladu 500 000 výtisků.³⁴ Prvním šéfredaktorem se stal Vladimír Koucký, od roku 1928 byl redaktorem pozdější ministr informací Václav Kopecký. Po návratu ze sovětského svazu se vedení redakce ujal Gustav Bareš, který již od roku 1938 vedl vnitropolitickou rubriku. V průběhu procesu s protektorátní vládou Rudé právo iniciovalo *tzv. získávací kampaň*, v průběhu níž deníku údajně přibylo deset tisíc nových odběratelů. Bareš v této souvislosti prohlásil, že *pravda bude vítězit nad lží a pomluvou, jestliže Rudé právo a náš tisk získá tisíce a desetitisíce nových odběratelů*.³⁵

Slovenský list Čas byl jako ústřední tiskový orgány Demokratické strany obnoven až 19. dubna 1945. Vycházel v Bratislavě a jeho náklad přechodně dosahoval 80 000 výtisků. Šéfredaktorem byl Karol Hušek, předválečný vedoucí redaktor agrárního Slovenského deníku. Čas se profiloval zejména jako opozice ke komunistické

³² Vlastním jménem Josef Suchánek byl redaktorem Českého (Svobodného) slova od roku 1933 do roku 1948, kdy byl po převratu propuštěn a vyloučen ze Syndikátu československých spisovatelů. viz. BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Vyd. 1. Praha: Matfyzpress, 2007.

³³ ZIERIS, Karel František. *Nové základy českého periodického tisku*: 1. vydání. Praha: Orbis, 1947, s. 29.

³⁴ ZIERIS, c. d., 29

³⁵ NESG: V Praze 10.000 nových odběratelů Rudého práva. In: *Rudé právo*, 7. 5. 1946, č. 107, s. 2.

straně a jejímu tisku a jednotným společenským organizacím, což bylo nejvíce patrné především v rubrikách *Do živého* nebo *Pod čiarou*.³⁶

O procesu s protektorátní vládou referovala zevrubně také periodika jako *Peroutkovy Svobodné noviny*, pro které byl proces evidentní prioritou, neboť jejich reportáže zaujímaly místo na titulních stranách.³⁷ V podobném duchu jako *Rudé právo* se vyjadřoval také komunistický deník *Pravda*³⁸.

3.3 Protektorátní vláda

Proces s protektorátní vládou nebyl jen procesem s vládním kabinetem, jehož objektivní vina se prostřednictvím soudního řízení zjišťovala, byl to také proces sdílený s širokou veřejností, která se zajímala o každý jednotlivý osud všech ministrů a na základě tiskového zpravodajství a rozhlasových přenosů lidé hodnotili vinu či nevinu obžalovaných a přístup národního prokurátora a dalších soudních činitelů.

Tento proces patří ke stěžejním politickým procesům, které stíhaly protektorátní reprezentaci a správu. Vládní kabinet zastával svou funkci od 19. ledna 1942 až do 5. května 1945. Jeho složení bylo po celou dobu stejné až na výměnu ve funkci předsedy vlády v lednu 1945, kdy stávající předseda Jaroslav Krejčí uvolnil své místo z popudu německého velení Richardu Bienertovi.

Vláda se v postavení, v němž absolvovala proces, uskupila již v roce 1942 a prošla několika reorganizacemi. Aparát ministerstev měl být využit jako výkonná administrativní složka Úřadu říšského protektora. Zatčením ministerského předsedy Eliáše a ministra dopravy Havelky byla protektorátní vláda ve své činnosti ochromena a protektorát byl tak od 27. září 1941 bez funkční vlády.³⁹

Nařízení Reinharda Heydricha z 15. ledna 1942 zrušilo předsednictvo ministerské rady, snížilo počet ministerstev na sedm a ustanovilo Úřad pro lidovou

³⁶KŘIVÁNKOVÁ, Alena, VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky*. Díl 4, Český a slovenský tisk v letech 1944-1987. 1. vyd. Praha: Novinář, 1989, s. 81.

³⁷ např. J-: Protektorátní vláda před soudem. Největší a nejzávažnější politický proces v našich dějinách. In: *Svobodné noviny*, 30. dubna 1946, roč. 2, č. 101, s. 1.

³⁸ např. NESG: Protektorátní vláda na lavici obžalovaných. IN: *Pravda*, 1. května 1946, č. 103, s. 1.

³⁹ JANEČKOVÁ, c. d., s. 99. Vládu v tomto období nahradil prezident a odbory.

osvětu, který převzal tiskové záležitosti, divadlo, umění a film. Tento úřad byl v květnu téhož roku spojen s ministerstvem školství.

Dne 19. ledna přijal Hácha z rukou místopředsedy Jaroslava Krejčího demisi stávající vlády. Listina nových členů obsahovala mimo stávající ministry Krejčího, Josefa Kalfuse a Jindřicha Kamenického také kandidáta na post ministra zemědělství Adolfa Hrubého, na post ministra vnitra Richarda Bienerta a na post ministra školství a osvěty Emanuela Moravce. V čele nově utvořeného ministerstva hospodářství a práce měl stát němec Walter Bertsch.⁴⁰ Podpis vládního prohlášení, jehož text koncipoval Moravec, byl ministrům později vytýkán. Následovala pro mnohé nepříjemná audience u Heydricha, o níž se ovšem tisk vyjádřil tak, že *zastupující říšský protektor svým osobním kouzlem při rozhovorech získal rázem přítomné členy protektorátní vlády, kteří s radostí uvítali jeho podnět, aby při vhodných mimouředních příležitostech byl zvýšen a rozmnožen osobní styk.*⁴¹

Stejně významné jako první setkání zastupujícího říšského protektora s ministry bylo také jeho poslední v květnu 1942, když přijal nejznámější aktivistické novináře, aby jim poděkoval za dosavadní podporu.

Ve světle ústavněprávní odpovědnosti se primárně nabízela vina čelního představitele Protektorátu Čechy a Morava, kterým byl prezident Emil Hácha, jenž zemřel ovšem již v červnu 1945. Další vysoce odpovědný politický činitel - ministr zahraničí Beranovy vlády František Chvalkovský, který byl zapáleným stoupencem politiky appeasementu, zahynul při bombardování Berlína. Pravděpodobně nejvíce odsuzovaný a lidem nenáviděný ministr školství a osvěty Emanuel Moravec v předtuše budoucí represe spáchal 5. května 1945 sebevraždu.

V důsledku toho se do rolí hlavních viníků válečného utrpení dostali zbylí členové vlády. V této souvislosti prohlásil ministr Stránský, že považuje „za největší neštěstí, že Moravec nepřežil revoluci“, podobně jako ministr Drtina pokládal za „obtíž“ retribuce, že „ti největší viníci Hácha, Moravec, Chvalkovský zemřeli“.⁴² Ještě důraznější rétoriku použilo rudé právo, když otisklo, že „...Hácha je mrtev, jeho

⁴⁰ Jeho jmenování bylo předmětem sporu mezi Háchou a Heydrichem.

⁴¹ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Obžalována je vláda*. Praha: Themis 1999, s. 57

⁴² BORÁK, c. d., s. 61. Autor dále uvádí, že Češi tím pádem nemohli soudit svého Quislinga jako Norové, svého Lavala či Pétaina jako Francouzi, ba ani svého Tisa jako Slováci.

spiklenecký fašistický pomocník Chvalkovský není rovněž mezi živými, gestapácký agent a goebbelsovský dozorce zaprodanec Moravec unikl sebevraždou oprátce, ale háčovští zrádci stojí před soudem národa, mučeného léta okupantsko-kolaborantským terorem...“.⁴³

V první vlně procesů s vedoucími funkcionáři nacistické moci (např. s K. H. Frankem) byl zájem veřejnosti o detaily ze soudního přelíčení znatelný, ovšem následující procesy přestávaly být pro řadové obyvatelstvo atraktivní. Situace se obrátila až v počátcích procesu s protektorátní vládou.

V lednu 1946 byla uvalena národním prokurátorem soudní vazba na pět členů protektorátní vlády, jmenovitě na bývalého předsedu protektorátní vlády Jaroslava Krejčího, exministra vnitra Richarda Bienerta, exministr dopravy a techniky Jindřicha Kamenického, bývalého ministra financí Josefa Kalfuse a bývalého ministra zemědělství a lesnictví Adolfa Hrubého. Následně v únoru roku 1946 při příležitosti návštěvy Norimberského tribunálu pronesl ministr spravedlnosti Prokop Drtina na tiskové konferenci, že *předpokládané zahájení procesu s protektorátní vládou bude v dubnu téhož roku, kdy před Národním soudem stanou mimo členů protektorátní vlády také osoby vojensky činné, několik novinářů a vedoucích příslušníků fašistických organizací a Vlajky.*⁴⁴

Stíhání byli tedy také novináři, kteří angažovaně propagovali nacismus a fašismus a intenzivně spolupracovali s Němci a provinili se zvláště zavrženíhodným způsobem ve smyslu politické a občanské morálky. Jak ve svém projevu Drtina uvedl, *každá věta českého neb slovenského novináře, napsaná pro Hitlera, je totéž jako výstřel henleinovského ordnera do zad našich četníků.*⁴⁵

⁴³ NESG: Gestapo doporučilo protektorátní ministry. In: *Rudé právo*, 30. 4. 1946, č. 102, s. 1.

⁴⁴ jr.: Proces s protektorátní vládou v dubnu. In: *Lidová Demokracie*, 10. 2. 1946, roč. 2, č. 35, s. 1.

⁴⁵ DRTINA, Prokop. *A nyní promluví Pavel Svatý--: londýnské rozhlasové epištoły z let 1940-1945*. V Praze: Vladimír Žikeš, 1945. 453 s. Národním soudem bylo odsouzeno celkem 21 novinářů. Z celkového počtu odsouzených před Národním soudem tvořili novináři takřka celou jednu třetinu.

3.4 Politická kariéra jednotlivých ministrů a její nástin v dobovém tisku

Jaroslav Krejčí za první světové války narukoval k 8. Landwehr pluku na Pohořelci, ale jeho vojenská kariéra neměla vzhledem k chronické nemoci dlouhého trvání. V roce 1916 promoval a ještě jako voják se úspěšně ucházel o místo konceptního úředníka u moravského místodržitelství v Brně. Toto místo bylo patrně stěžejní pro jeho pozdější kariéru, neboť byl podřízeným prezidiálního šéfa Jana Černého, což byl budoucí dvojnásobný předseda československých vlád.

Politická dráha tohoto ambiciózního právníka se po přeložení do Prahy následně ubírala cestou vědecké činnosti v oblasti ústavního práva a v roce 1937 byl jmenován premiérem Hodžou do funkce předsedy ústavněprávního oddělení předsednictva ministerské rady. V právní radě ministerského předsedy, kde působil jako sekretář, se také blíže seznámil i s prezidentem Nejvyššího správního soudu Emilem Háchou. V létě 1938 pracoval s Háchou, Jiřím Havelkou a dalšími právníky v komisi, která bezúspěšně hledala schůdnou cestu k dorozumění s henleinovci. V pomnichovské republice se Krejčí podílel i na přípravách volby Emila Háchy prezidentem.⁴⁶ *Ve svých 43 letech byl jmenován ministerským radou a předsedou právní rady v Ústavně-právním oddělení předsednictva ministerské rady.*⁴⁷

Jak se vyjádřila na svých stránkách Lidová demokracie, *plná odpovědnost postihuje dr. Krejčího, který byl ministrem politickým, povoláným do vlády se zřetelem na svou funkci předsedy ústavního soudu.*⁴⁸

Při výslechu zhodnotil Krejčího rétorické schopnosti ve své reportáži redaktor Svobodného slova: *Není to jen zásluhou obžaloby, že je zastoupena znamenitými právníky, ale také otázkami obžalovaného Krejčího, který se dovede vyhýbati otázkám prokurátorovým jako užovka, když je nemůže zneškodnit přímo.*⁴⁹

Od září 1943 existovala tzv. Háchova politická závěť, která měla pro Krejčího mimořádný význam. „...rozhodl jsem se označiti osobu, která se má po mně svého času ujmouti vedení. Ze středu svých nejbližších spolupracovníků považuji na základě

⁴⁶ TOMÁŠEK, KVAČEK, c. d., s. 20

⁴⁷ NESG: Dr. Krejčí vypovídá o zřízení protektorátu. In: *Lidová demokracie*, 1. května 1946, č. 102, s. 5.

⁴⁸ NESG: Proces s bývalou protektorátní vládou zahájen. In: *Lidová demokracie*, 30. dubna 1946, č. 101, s. 1.

⁴⁹ si-jb: Moravec ministrem za tři tisíce životů. In: *Svobodné slovo*, 3. května 1946, roč. 2, č. 104, s. 3.

*dlouholetého přátelského styku univ. profesora dr. Jaroslava Krejčího, nynějšího předsedu vlády protektorátu, za muže v první řadě vhodného k tomu, aby se stal mým nástupcem v úřadě státního prezidenta, až by se tento úřad po mně uprázdnil.*⁵⁰

V průběhu procesu československý tisk často řešil otázku vztahu Krejčího a Eliáše, neboť mezi nimi byly údajné názorové neshody a tuto otázku považoval za důležitou také Národní soud, když zjišťoval, do jaké míry měl Krejčí vliv na odstranění tohoto ministerského předsedy.

Adolf Hrubý byl mužem mnoha tváří a obdržel by patrně pomyslné prvenství v počtu rozporuplných reakcí na jeho osobu. V průběhu bolševické revoluce se stal velitelem české skupiny v ruské Poltavě a po skončení první světové války se v roce 1918 do vlasti vrátil s hodností „kapitána Rudé armády“. Po návratu do vlasti přehodnotil své politické zaměření a začal se plně angažovat v Republikánské straně zemědělského a malorolnického lidu neboli agrární straně, což mu díky jeho angažovanosti a nemalým ambicím v roce 1935 přineslo poslanecký mandát.

V období bezprostředně následujícím po německé okupaci byl Hrubý jmenován Emilem Háchou do funkce vedoucího Národního souručenství, jakožto jediné povolené politické strany, která disponovala jistými pravomocemi, zdánlivě podobnými parlamentu. Protektorátní tisk zveřejnil Hrubého jím samým poněkud upravený životopis, kdy uvedl například svůj dlouhodobý pobyt v Hamburku a Terstu (aniž by se o něm v poválečných výpovědích zmínil), zatímco účast v bolševické armádě zamlčel.⁵¹

Jméno Hrubého se objevilo v kauze pražského deníku *Der Neue Tag*, pro který Hrubý dle slov jeho tajemníka Jana Žejdla údajně odmítl poskytnout interview, neboť prý neměl dobré zkušenosti s německými novináři. Týž tajemník pak měl vložit Hrubého životopis do obálky a spolu s příloženými 5000 Kč odeslat redaktoru *Der Neue Tag* Herzigovi. Deník ho v zápětí na to ve článku s titulkem *Der Korruptor* obvinil z pokusu o uplácení. V podobném duchu se na svých stránkách vyjádřil také Polední tisk a v reakci na to obdržel Hrubý od prezidenta dopis, v němž ho s okamžitou platností zbavil funkce Národního souručenství.⁵² Do funkce předsedy Zemědělské rady nastoupil zpět již v srpnu 1939 z popudu Emila Háchy.

⁵⁰ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha (1938 – 1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007. 445 s.

⁵¹ TOMÁŠEK, KVAČEK, c. d., s. 12

⁵² TOMÁŠEK, KVAČEK, c. d., s. 16

Hrubý se tak v polovině roku ocitl v nelibosti K. H. Franka, s Háchou ovšem zůstal v kontaktu a společně jednali o návrhu nové ústavy na principu stavovského zřízení. V roce 1940 byl obviněn z neoprávněného nakládání se služebním automobilem a o pár měsíců později se znovu stal terčem kritiky Der Neue Tag, který otiskl článek pod názvem *Der Schwarzfahrer*. Za zneužití automobilu k soukromým účelům mu hrozilo odnětí svobody v délce trvání šesti měsíců.

Dne 19. ledna 1942 byl Adolf Hrubý jmenován ministrem zemědělství a lesnictví protektorátní vlády. Po červnu téhož roku, kdy byl spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, byl na všechny protektorátní ministry zvýšen tlak ze strany okupantů. Frank učinil v roce 1943 Hrubému výtku spíš symbolické povahy za vynechání několika výroků odsuzujících bolševismus při projevu v Obecním domě a poté, co si ho spolu s Krejčím a Moravcem předvolal, pronesl, že nelibost k některému z ministrů nebude řešena demokratickou cestou, totiž demisí. Jakou jinou cestu měl přitom na mysli, dostatečně naznačil připomenutím osudu generála Eliáše.⁵³

Gustav Bareš v Rudém právu nařkl Adolfa Hrubého z toho, že *ještě v prosinci roku 1944, kdy se již nacistické Německo začalo hroutit, kdy hitlerovci násilně vytrhli všecku naši zemědělskou mládež z domovů a hnali ji do týlu fronty kopat opevnění, hynout a umírat, vydal Hrubý provolání: „Jde o práce na opevněních proti bolševismu, který ohrožuje všechny evropské země a také naši vlast.“*⁵⁴

V článku pod názvem *Dobromyslné odpovědi Bienertovy* Svobodné slovo uvedlo porovnání toho, jak někteří bývalí ministři v soudní síni působili. *Zatímco dr. Krejčí představoval typ chytrého obžalovaného, Bienert stařecky moudrého. Adolf Hrubý je chytrák. Chytrák toho druhu, od kterého pochází slovo vychytralý.*⁵⁵

Rozsudek Národního soudu shrnul osobnost Hrubého následovně: *„Jako skutečný aktivista, okupantům a jejich ideologii záměrně sloužící, jeví se Národnímu soudu v první řadě obžalovaný Adolf Hrubý, jako nepochybně nejnebezpečnější typ mezi obžalovanými.*⁵⁶

⁵³ Tamtéž, s. 92. Generál Alois Eliáš byl odsouzen nacisty k trestu smrti v důsledku údajné vlastizrádné a protiprotektorátní činnosti a byl popraven v zápětí po atentátu na Heydricha dne 19. června 1942.

⁵⁴ BAREŠ, Gustav: Nebezpečné cesty. In: *Rudé právo*, 28. 4. 1946, č. 101, s. 1.

⁵⁵ si: Dobromyslné odpovědi Bienertovy. In: *Svobodné slovo*, 6. května 1946, roč. 2, č. 106, s. 1.

⁵⁶ NA, f. NS, k. 44, rozsudek Národního soudu ze dne 31. července 1946, převzato z JANEČKOVÁ, s. 84.

Josef Kalfus byl jediným obžalovaným, který ač byl uznán vinným, nebyl v závěru procesu odsouzen. Narodil se 25. června 1880 a po studiu na gymnáziu a univerzitě získal v roce 1936 titul doktora práv. Díky své houževnatosti dostal příležitost pracovat na ministerstvu financí už v závěru gymnaziálních studií, kde se zanedlouho stal berním ředitelem a poté odborovým radou.

Ministrem financí se stal poprvé ve vládě Milana Hodžy 28. března 1936, již coby uznávaná kapacita v oboru. Kromě krátkého období mezi 21. červencem a 2. říjnem 1937 zastával Josef Kalfus funkci nepolitického ministra financí ve všech vládách až do konce války, včetně vlád protektorátních.

Lidová demokracie otiskla 16. června článek s názvem *Svědectví dr. P. Drtiny o dr. Kalfusovi*, který vyzněl ve prospěch obžalovaného. Autor článku například uvedl, že Drtina sjednal s Kalfusem *finanční podporu pro zahraniční i domácí odboj* či uvedl další akty a jednání, kterými Kalfus bojoval s okupační mocí. Řada dalších svědků vypovídala, že Kalfus se snažil často bránit německým rušivým zásahům do hospodářství a financí. Lidová demokracie také uvedla, že *celková činnost dr. Kalfuse v době nesvobody vzbuzuje dojem, že přeci jen měl na mysli v první řadě zájmy českého národa a jednotlivých českých lidí a že v mezích možností a to mnohdy důrazně, tyto zájmy hájil.*⁵⁷

Národní soud byl Kalfusovi stejně jako lidovecký tisk v rozsudku relativně nakloněn, když se vyjádřil ve smyslu, že Kalfus se „*nejméně dal ovlivňovat německým tlakem a nejvíce pro českou věc riskoval*“.⁵⁸

Jindřich Kamenický byl méně výraznou osobností ze souzených protektorátních ministrů, vzhledem k vyššímu věku⁵⁹ a nepříznivému zdravotnímu stavu byl pro něj samotný proces i následné odsouzení velmi náročnou životní etapou. Co se týče jeho profesní kariéry, v roce 1906 dokončil studia na právnické fakultě, kdy již v průběhu studia praktikoval u soudu a v notářství. Dva roky poté začal pracovat pro ředitelství drah a posléze pro ředitelství železnic, kde zastával takové posty jako přednosta rozpočtového oddělení, předseda finančního výboru či sekční šéf. V 1939 byl jmenován Eliášem generálním ředitelem drah a v roce 1941 Kamenický nastoupil do

⁵⁷ NESG: Proces s bývalou protektorátní vládou zahájen. In: *Lidová demokracie*, 30. dubna 1946, č. 101, s. 1.

⁵⁸ NA, f. NS, k. 44, rozsudek Národního soudu ze dne 31. července 1946, převzato z JANEČKOVÁ, s. 71

⁵⁹ V době zahájení procesu bylo Kamenickému 67 let.

funkce ministra dopravy ve vládách Eliáše, Krejčího i Bienerta, kde setrval až do roku 1945. Jako výraz jisté neposlušnosti ve vztahu k okupační moci bylo možno nazírat na jeho rozhodnutí zaměstnat u drah 800 vysokoškolských studentů, kteří by jinak byli nuceni pracovat pro Říši.

V životopisu, kterým se zabývala Národní politika v roce 1939, ho popisovala jako úředníka, jehož odborné znalosti, hluboké vědomosti národohospodářské i povahové vlastnosti jsou zárukou, že je pravý muž na pravém místě – jest mužem vědecky přísné a tvrdé práce.⁶⁰ Rudé právo v jedné z reportáží z procesu popsalo postoj bývalého ministra dopravy, kterého často titulovalo s pejorativním nádechem jako *milionáře Kamenického*⁶¹, v soudní síni následovně. *Nahluchle naslouchá otázkám, které si nechává často opakovati, aby mohl uvážit, jak má odpověděti. Pak odpovídá stereotypně na otázky: „myslím, domnívám se, že se nepamatuji, že jsem neslyšel.“*⁶²

Dr. Kamenický byl dle dochovaných pramenů vysoce kvalifikovaný, svědomitý úředník. Pro politický a stranický tisk nebyla jeho osoba příliš zajímavá, on sám neměl žádné politické ambice. Po 15. březnu 1939 se dle svých slov rozhodl odejít do penze, po Eliášově vzoru ovšem nakonec ve vládě setrval. Posudek Národního soudu vyjádřil Kamenického vztah k nacistům následovně. *O přátelském poměru k Němcům u dr. Kamenického nelze mluvit. Šlo nejvýše o hodně chladný společenský styk v nejnútnejších případech.*⁶³

Richard Bienert byl posledním protektorátním premiérem. Narodil se 5. září 1881 jako syn pražského magistrátního úředníka. Po absolvování Právnické fakulty Univerzity Karlovy působil jako notářský koncipient, ale brzy přestoupil do služeb policejního ředitelství v Praze. Už za první světové války působil jako člen Maffie, hlavního orgánu českého domácího odboje.⁶⁴

V letech 1920–1925 šéfoval pražskému policejnímu prezidiu, poté nastoupil jako viceprezident Zemské politické správy v Čechách, od roku 1939 byl českým zemským prezidentem a v této funkci setrval až do roku 1942. Stejného roku byl jmenován ministrem vnitra v Krejčího vládě. *Frank Bienertovi oznámil, že bude jmenován*

⁶⁰ JANEČKOVÁ, c. d., s. 87

⁶¹ NESG: Gestapo doporučilo protektorátní ministry. In: *Rudé právo*, 30. 4. 1946, č. 102, s. 1.

⁶² NESG: Soud nad protektorátní vládou. In: *Rudé právo*, 8. května 1946, č. 108, s. 2.

⁶³ NA, f. NS, k. 38, posudek na Jindřicha Kamenického, převzato z JANEČKOVÁ, s. 84.

⁶⁴ Za zásluhy v odbojové činnosti obdržel četná vyznamenání, např. Československou revoluční medaili či francouzský Řád čestné legie.

ministrem a jeho námitky, že se cítí velmi spokojen jako zemský prezident, vůbec neakceptoval. Finanční prospěch dle své výpovědi nikdy nehledal, neboť ministerský plat oproti platu zemského prezidenta byl asi pouze o 17 korun vyšší. Jako důvody proč ve vládě setrval, udává, že chtěl pomoci českému národu.⁶⁵ Post ministra vnitra si ovšem zachoval. Rudé právo komentovalo jeho vystupování před soudem slovy: z mnohomluvných odpovědí Bienerta, pokud se týká zásluh o český národ, nakonec vysvítá, že sice tu a tam někomu pomohl, vždycky však to postiženého něco stálo. A pomáhal jen tehdy, když se nejednalo o politický delikt.⁶⁶ V čele protektorátní vlády stál krátce od 19. ledna 1945 do 5. května téhož roku.

3.5 Duben 1946 – začátek soudního řízení

Dne 29. dubna 1946 ráno začal jeden z největších politických procesů v českých dějinách. Obžaloba, kterou vypracoval národní prokurátor JUDr. František Tržický, zohledňovala na svých 115 stranách stanovisko vlády z března 1946, kdy se většina ministrů vlády usnesla, že za zločin lze považovat pouze aktivní účast na 15. březnu a že samo členství v protektorátní vládě nelze stíhat.⁶⁷ Nesouhlasné stanovisko vyjádřil například komunistický náměstek předsedy vlády Viliam Široký, který se zasazoval o generální potrestání všech členů vlády z titulu členství, neboť *kdo podle něj v protektorátní vládě zůstal, vyjádřil tím souhlas s okupací a zradil.*⁶⁸

Jak uvedl lidovecký deník Lidová demokracie, mapující první okamžiky soudního řízení: *Soudní přelíčení bylo zahájeno krátce po 9. hodině, kdy byli z vazby přivedeni jednotliví obžalovaní a usedli na lavici obžalovaných, a v záblesku reflektorů přichází soudní senát.*⁶⁹ Senátu Národního osudu předsedal JUDr. František Tomsa, jediný soudce z povolání, kterému asistovalo šest přísedících – soudců z lidu ve složení dva komunisté, jeden sociální demokrat, dva členové lidové a jeden člen národně socialistické strany. *Po levé straně, nad obžalovanými, zaujali svá místa prokurátor*

⁶⁵ jr. : Protektorátní vláda před soudem. In: *Lidová demokracie*, 4. května 1946, č. 104, s. 2.

⁶⁶ NESG: Hrubý a Krejčí měli plnou důvěru vraha Heydricha. In: *Rudé právo*, 7. 5. 1946, č. 107, s. 2.

⁶⁷ Původně ovšem národní prokurátor koncipoval obžalobu v rozporu se stanoviskem ministra spravedlnosti, kdy do obžaloby zakomponoval ustanovení, že i pasivní účast na 15. březnu 1939 ve svém důsledku znamená zločin prorady a bude stíhána podle §1 retribučního dekretu a má být potrestán smrtí. Toto vyplývá ze zápisu o 29. schůzi předsednictva vlády 26. 3. 1946. (IN: KAPLAN, c. d., s. 38).

⁶⁸ KOUTEK, Ondřej. Prokop Drtina. Osud československého demokrata. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 240.

⁶⁹ jr.: Proces s bývalou protektorátní vládou zahájen. In: *Lidová Demokracie*, 30. 4. 1946, roč. 2, č. 101, s. 1.

dr. Tržický se svým náměstkem dr. Zítkem. Po pravé straně zaujali místa čestní hosté, zatímco domácí a cizí žurnalistika obsadila novinářská místa v první řadě, zvláště k účelu novinářské služby instalované.⁷⁰

Prvotní reakce v tisku, které lze ve sledovaném období zaznamenat se nesly ve výrazně optimistickém duchu. Do Národního soudu byly prostřednictvím médií vkládány nemalé naděje. Deník Svobodné slovo již 30. dubna 1946 ve svém článku na titulní straně uvádí „...neboť od nynějška se ujímá v této věci slova výhradně soud, nyní zmlkne až do rozsudku slovo vládních paláců a zajisté i slovo ulice. Pouze soud a nikoliv muž z ulice nebo muž z novin bude nyní hodnotit vinu obžalovaných. Čím větší obvinění, tím také větší odpovědnost posuzovatele a odsuzovatele.“⁷¹

Lidová demokracie se v jednom z úvodních článků vyjadřuje o protektorátní vládě jako vládě *loutkové*, neboť dle autora článku *protektorátní ministři skutečně byli jen vládou loutkovou, která oproti Němcům neměla významu ani síly. Ministři zůstali po zatčení Eliášově ministry jen potud, pokud je Němci potřebovali.*⁷² V souvislosti se jmenováním ministrů uvedl lidovecký redaktor, že *podle výnosu o zřízení protektorátu členy vlády jmenoval tzv. státní prezident dr. Hácha, ale ve skutečnosti Hácha od zatčení generála Eliáše neměl na jmenování vlády téměř vlivu.*⁷³

Zatímco se Lidová demokracie ostře vymezovala proti K. H. Frankovi v období jeho procesu, postavení protektorátní vlády bylo dle ní diametrálně odlišné. Jak uvádí, *ačkoliv právě ukončený proces s K. H. Frankem byl označován za proces z větší části politický, nepostrádal prvků kriminálních, soudní přelíčení s bývalou protektorátní vládou jest naproti tomu procesem výlučně politickým.*⁷⁴

Rudé právo naopak kontrovalo ve smyslu že „...*spravedlnosti nesmí ujít nikdo z nich, ať to jsou tzv. političtí nebo odborní ministři, všichni jsou stejně vinni. Nejtvrdší trest musí stihnout tyto Hitlerovy, Himmlerovy, Heydrichovy, Daluegovy a Frankovy ministry. Ve jménu milionů obětí a pro mír světa a šťastný život národa.*“⁷⁵

Veškerá pozornost médií (rozhlasu, tisku, zpravodajského filmu apod.) se ihned od začátku procesu zaměřila na jména pěti bývalých ministrů. *Mimořádný zájem, který*

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ NESG: Protektorátní vláda před soudem. Největší a nejzávažnější politický proces v našich dějinách. In: *Svobodné slovo*, 30. 4. 1946, roč. 2, č. 101, s. 1.

⁷² jr. : Proces s bývalou protektorátní vládou zahájen. In: *Lidová demokracie*, 30. dubna 1946, č. 101, s. 1.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ jr. : Protektorátní vláda zítra před Národní soud. In: *Lidová demokracie*, 28. dubna 1946, č. 100, s. 1-2.

⁷⁵ NESG: Gestapo doporučilo protektorátní ministry. In: *Rudé právo*, 30. 4. 1946, č. 102, s. 1.

veřejnost projevuje o tento proces, akceptuje československý rozhlas a přenosem ze soudní síně bude vysílati každý den celý průběh přelíčení.⁷⁶ Postupně se ovšem jak v některých denících, tak ale i v rozhlasu, který disponoval velkou mírou autentičnosti, začala objevovat cílená jednostrannost.

3.6 Obžaloba

Trestní vyšetřování se dle ustanovení §8 *dekretu* č. 17/1945 Sb. o *Národním soudu* v procesu s protektorátní vládou nekonalo a vyhledávání proběhlo pouze v omezené míře prostřednictvím národního prokurátora, který měl pravomoc požádat soudy a bezpečnostní úřady o provedení jednotlivých úkonů. Po skončení vyhledávání byl prokurátor povinen podat písemnou obžalobu pro trestné činy, proti níž se nepřipouštějí námitky. Podmínkou bylo označení skutečnosti, která je podkladem obžaloby či obvinění. Obžaloba byla vypracována již 3. dubna, ovšem vzhledem k prodloužení původně osmidenní lhůty na přípravu k hlavnímu líčení ze strany obžalovaných začal samotný proces až 29. dubna.

Národní prokuratura měla k dispozici důkazní materiál, který připravilo a zkompletovalo ministerstvo vnitra a žaloby byly vesměs vypracovány během tří týdnů, což je vzhledem ke složitosti a obsáhlosti kauzy termín velmi šibeniční. Jednou z odchylek od standardního soudního řízení bylo například neakceptování zásady „audiatur et altera pars“.⁷⁷

Vyšetřování představitelů protektorátní vlády z doby okupace bylo v dikci ministerstva vnitra, které posléze předkládalo Národní prokuratuře získaný důkazní materiál. První elaborát ve formě trestního oznámení tak obdržela justiční správa teprve na začátku července 1945. Rudé právo obžalobu poněkud pateticky popisovalo jako *obžalobu celé vrstvy finančních, průmyslových a velkoagrárních magnátů, která zradila národ*. Alespoň takto ji dle titulní stránky komunistického deníku *chápe lid*.⁷⁸

Žaloba viní obžalovaných, že v čase zvýšeného ohrozenia Republiky sa dopustili jako členovia vlády, dr. Krejčí tiež jako člen kuratoria pre východ, výchovu mládeže a

⁷⁶ jr. : Protektorátní vláda zítra před Národní soud. In: *Lidová demokracie*, 28. dubna 1946, č. 100, s. 1-2.

⁷⁷ Neboli zásada trestního procesu pocházející z římského práva „budiž slyšena i druhá strana“, která spočívá v tom, že nikdo nesmí být odsouzen bez vyslechnutí. Obdobně se s ní lze setkat i v žurnalistice, kdy v rámci objektivitivy zpracování článku či reportáže, má novinář získat a zpracovat stanovisko obou stran.

⁷⁸ NESG: Gestapo doporučilo protektorátní ministry. In: *Rudé právo*, 30. dubna 1946, č. 102, s. 1.

*jako člen vlády takzvanéj druhé Republiky a Hrubý tiež jako predseda Svazu poľnohospodarstva a lesníctva zločinov, spoluviny na zločine proti štátu.*⁷⁹ V prvom bode obžaloby boli Krejčí a Kalfus obžalovaní, že po 15. březnu 1939 setrvali ve vládě, dále že všichni obžalovaní v době zvýšeného ohrožení republiky podle příslušných ustanovení⁸⁰ opatrovali nepříteli prospěch. Rudé právo ocitovalo odstavec obhajoby, který vinil všechny obžalované, že za války také *podporovali fašistické a nacistické hnutí, tiskem, rozhlasem a na veřejném shromáždění schvalovali a obhajovali nepřátelskou vládu na území republiky.*⁸¹

Vládní prohlášení ze dne 14. dubna 1944, které směřovalo proti akcím spojenců, československých sil a domácího hnutí odporu, obžaloba kvalifikovala jako zločin proti státu vojenskou zradou. Jeho smyslem bylo zneškodnit spojenecké parašutisty tím, aby je obyvatelstvo nepodporovalo a naopak předávalo úřadům.⁸²

Dále bylo bývalým ministrům (kromě Kamenického) kladeno za vinu, že nařídili ve prospěch válečného úsilí nucenou a povinnou práci či že způsobili protizákonné částečné odnětí jmění československému státu.

Škála obvinění proti Jaroslavu Krejčímu byla širší než u ostatních obžalovaných. Obžaloba ho napadala v tom smyslu, že nadržoval a přispěl k bezpečnému vykonání zločinu proti státu, jehož se Emil Hácha a František Chvalkovský dopustili *zločinem prorady*, který spáchali tím, že jako zmocněnci republiky porušili dne 15. března 1939 v Berlíně své povinnosti při jednání s cizí mocí, ačkoliv věděli, že tím poškozují důležitý zájem republiky. Krejčímu bylo také vytýkáno jeho smluvené prezidentské nástupnictví v případě Háchovy smrti v tzv. Háchově politické závěti⁸³, kterou ovšem vypracoval J. Kliment na popud kabinetního šéfa prezidenta dr. A. Popelky, Hácha samotný se na ní nepodílel. Krejčí dále čelil obvinění, že poskytl půjčku pronacistickému Českému svazu válečníků, dále že si *sám vyžádal za svého osobního tajemníka Němce Hoffmana, který byl v nejužších stycích s gestapem. Tím německá úřední místa získala kontrolu nad vedením a úřadováním sekretariátu předsednictva*

⁷⁹ Gr: První deň procesu s protektorátnou vládou. In: *Čas*, 1. května 1946, č. 99, s. 2.

⁸⁰ §1 retribučního dekretu a §6 zákona č. 50/23 Sb. na ochranu republiky

⁸¹ NESG: Zrádná protektorátní vláda zítra před národní soud. In: *Rudé právo*, 28. dubna 1946, č. 101, s. 1.

⁸² TOMÁŠEK, KVAČEK, c. d., s. 153. Stejně tak byly kvalifikovány za zločin proti státu projevy Krejčího na podzim 1944 ve Vsetíně a Bienerta v Lounech, i vyhlášku ze dne 11. listopadu 1944, ve které Bienert a Hrubý vyzývali k tvoření strážních skupin proti parašutistům a shazování zbraní.

⁸³ „Ze středu svých nejbližších spolupracovníků považují na základě dlouholetého přátelského styku univerzitního profesora dr. Jaroslava Krejčího za muže v první řadě vhodného k tomu, aby se stal mým nástupcem v úřadě státního prezidenta, až by se tento úřad po mně uprázdnil.“

vlády.⁸⁴ Krejčí byl nadto ještě obviněn z toho, že spáchal zločin udavačství podle §11 retribučního dekretu a s nevolí byla v obžalobě také komentována jeho mimořádná aktivní činnost při získávání členů Ligy proti bolševismu.

Krejčímu, Bienertovi a Hrubému byl také vytýkán podpis výzvy ze 7. června 1943 k obyvatelům okresů Benešov a Sedlčany, což umožnilo okupantům zřídit nepřátelské cvičiště. Jako zvlášť přítěžující okolnost byl soudem definován fakt, že v důsledku přesídlení v daných lokalitách, vznikla mnoha obyvatelům závažná majetková újma.

Adolf Hrubý měl dle dikce obžaloby kooperovat s nacistickou zpravodajskou službou Sicherheitsdienst a také se zpronevěřit svému národu založením Jednotného svazu zemědělství a lesnictví podle vzoru říšské organizace a tím usnadnit okupační moci kontrolu nad českým zemědělstvím.

Mezi další obvinění, která nebyla tak závažného rázu, bych uvedla sbírku na Německý červený kříž, zvedání pravice při hraní německé hymny či různá dílčí provinění proti národní cti, které byly v souladu s politikou okupačního režimu.

*Mnohé z činů, stíhaných obžalobou, vzešly z osobního založení obviněných. Obžaloba proto v závěru podává charakteristiku všech pěti obžalovaných, která je pro všechny velmi přísná a odsuzující, pouze u Kalfuse je činěna výjimka...; takto o společné vině pojednává Lidová demokracie v úvodním článku k celému procesu.*⁸⁵

Při uskutečněných výsleších před Národním soudem vyšly najevo ještě další skutečnosti a obžaloba byla tak rozšířena mimo jiné v neprospěch Krejčího o zločin podle §3 retribučního dekretu, neboť po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava setrval ve vládě, účastnil se při různých příležitostech vládních vystoupení a tím podporoval a schvaloval nacismus.

Pro mediální stránku procesu je důležité provádění důkazů, které se podle Lidové demokracie využilo *filmy, rozhlasové projevy zachycené na gramofonových deskách a novinové články.*⁸⁶

Deník komunistické strany Slovenska Pravda se v druhý den *národního soudu se zrádci* zabíral stručnými životopisnými daty ministrů, která zazněla v soudním řízení.

⁸⁴ NESG: Zrádná protektorátní vláda zítra před národní soud. In: *Rudé právo*, 28. dubna 1946, č. 101, s. 1.

⁸⁵ jr.: Proces s bývalou protektorátní vládou zahájen. In: *Lidová demokracie*, 30. dubna 1946, č. 101, s. 1.

⁸⁶ jr. : Protektorátní vláda zítra před Národní soud. In: *Lidová demokracie*, 28. dubna 1946, č. 100, s. 1-2.

Například u Jindřicha Kamenického zdůrazňuje, že byl obžalován již během studií na gymnáziu pro urážku člena panovnického rodu, či uvádí přesné částky jeho příjmů včetně odměn.⁸⁷ Svobodné slovo připojilo subjektivní pohled redaktora na jednotlivé obžalované, když popsalo *Krejčího jako muže s prošedivělými vlasy, s rukama na klíně, velmi dobře živeného, zřejmě připraveného na boj či Bienerta jako na stranu nachýleného siláka, značně otupělého celoroční vazbou. Hrubý se údajně tvářil přirozeně, jako kdyby zahajoval protektorátní žně, Kamenický seděl nejpozorněji a sledoval každé slovo předsedovo i svých spoluobžalovaných a Kalfus jako kdyby resignoval a usínal.*⁸⁸

Na přímý dotaz předsedy soudu, zdali se obžalovaní cítí vinni, všichni tito odpověděli negativně, ačkoliv byli ještě předtím poučeni o tom, že přiznání by bylo posuzováno ze strany soudu jako polehčující okolnost. Jednotlivé deníky odhadovaly délku trvání procesu zhruba kolem jednoho měsíce, například Čas uvedl, že *trvanie procesu se predvída 5 až 6 týždňov*⁸⁹, realita byla ovšem zcela jiná, jak se později ukázalo.

3.7 Květen 1946 – výsledky obžalovaných

*Druhý den přelíčení se členy protektorátní vlády začal výsledkem obžalovaných. Nejprve předstupuje před tribunál dr. Krejčí.*⁹⁰ Jeho výslech byl zahájen zhruba březnem 1939 a zaměřil se zejména na schůzi československé vlády konané v době, kdy Hácha podnikl cestu do Berlína za Hitlerem a při jeho zpáteční cestě byl přivítán právě ministrem spravedlnosti. Neochvějně tvrdil, že veškeré souvislosti posuzoval čistě po stránce právní, politický obsah nevnímá. V souvislosti se schvalováním Háchovy politiky ocitovala Lidová demokracie soudní výslech. *Prokurátor: „Proč jste jako členové vlády schvalovali Háchovu politiku a jeho ujednání?“ Dr. Krejčí: „Po provedené okupaci jsme nemohli dělat nic jiného než podrobit se moci.“*⁹¹

Krejčí se dále bránil tím, že bránil soudcovskou nezávislost také tím, že v resortu odolával germanizačním tendencím a striktně odmítl němčinu jako úřední řeč. Když

⁸⁷ NESG: Protektorátní vláda na lavici obžalovaných. IN: *Pravda*, 1. května 1946, č. 103, s. 1. Z odpovědi dr. Kamenického vychází najevo, že měl 156. 000 ročního příjmu a asi 20. 000 vánoční odměny.

⁸⁸ si: Protektorátní vláda se necítí vinná. In: *Svobodné slovo*, 1. května 1946, roč. 2, č. 102, s. 3.

⁸⁹ Gr: První den procesu s protektorátní vládou. In: *Čas*, 1. května 1946, č. 99, s. 2.

⁹⁰ jr.: Krejčí vypovídá o zřízení protektorátu. In: *Lidová demokracie*, 1. května 1946, č. 102, s. 5.

⁹¹ jr.: Krejčí vypovídá o zřízení protektorátu. In: *Lidová demokracie*, 1. května 1946, č. 102, s. 5.

prokurátor vyrukuje se záznamem z archivu K. H. Franka, z něhož je zřejmé že dr. Krejčí navštívil Franka a nabízel mu, že *sestaví vládu lokální a přátelskou Němcům*⁹², Krejčímu došla slova a na předložené dokumenty nijak nereagoval.

V souvislosti s napjatým vztahem s generálem Eliášem uvedl obžalovaný, že nikdy s generálem neměl konflikt osobní povahy, připustil pouze rozdíl v názoru na sílu pozice Franka a Neuratha a o předpokládanou dobu trvání války.

Další den pokračoval Národní soud ve výslechu Krejčího a před soudní tribunál také předstoupil Josef Kalfus. *Jako zápas dvou rutinovaných šermířů začal se dnes proces...Veřejný žalobce kladl dr. Krejčímu a dr. Kalfusovi tak naléhavé otázky, že na ně museli odpovědět přímo a nikoliv jen protektorátní „zdrženlivostí“.* Prokurátorovi se podařilo dostat obžalované do varu, čímž není ještě řečeno, že by obžaloba neutrpěla leckterý šrám v šermu nezbytný – podniká-li se zápas bez obvyklé kukly.⁹³ Soud přijal návrh prokurátora na rozšíření jeho obžaloby o setrvání ve vládě po 15. březnu 1939, i když jak se vyjádřil deník Čas, Krejčí se v tomto případě necítil vinným, protože považoval za *svoju povinnost ostiat' vo vlade, lebo vraj byly tu živly fašistické, ktoré sa chcely zmocnit vlády*.⁹⁴ Ve vládě prý zůstal na příkaz Háchy. Kalfus obhajoval své setrvání ve vládě tím, že takovým postojem chtěl jako ministr financí především pomoci českému lidu ve zvlášť obtížném období pro národ. *Měl jsem dokonce připraven i plán, jak zachránit majetek československého státu, ale nemohl jsem nikomu předat resort, neboť Němci by jej obsadili svými lidmi*.⁹⁵ Zároveň ovšem s jistou dávkou pokory přiznal, že si s odstupem času uvědomoval i odvrácenou stranu tohoto politického kalkulu. *Prohlásil, že sice sledoval linii Eliášovu, ale že později inž. Eliáš patrně změnil své stanovisko, protože na demisi nesetřval*.⁹⁶ I přes protesty jeho obhájce mu byla taktéž obžaloba ještě rozšířena o skutek setrvání ve vládě po 15. březnu 1939.

Koncem prvního týdne již některé noviny přesunuly zpravodajství z procesu z titulní strany na strany následující. Svobodné slovo se v této fázi procesu vyjadřovalo uznání z hlediska odbornosti procesu, který podle něj disponoval úrovní hodnou vojenského tribunálu v Norimberku. K představitelům justice uvádí, že *zatímco předseda Národního soudu dr. Tomsa řídí proces velmi uhlazeně, přitom však velmi*

⁹² jr.: Krejčí o událostech kolem 15. 3. 1939. In: *Lidová demokracie*, 3. května 1946, č. 103, s. 2.

⁹³ si-jb: Moravec ministrem za tři tisíce životů. In: *Svobodné slovo*, 3. května 1946, roč. 2, č. 104, s. 3.

⁹⁴ NESG: Pomer Eliáš - Krejčí. In: Čas, 4. května 1946, č. 102, s. 3.

⁹⁵ jr.: Krejčí o událostech kolem 15. 3. 1939. In: *Lidová demokracie*, 3. května 1946, č. 103, s. 2.

⁹⁶ si-jb: Moravec ministrem za tři tisíce životů. In: *Svobodné slovo*, 3. května 1946, roč. 2, č. 104, s. 3.

*rozhodně a rázně, prokurátor dr. Tržický doslova chrlí své záměrně potměšilé otázky na obžalované.*⁹⁷

Následující den předstoupil před soudní tribunál Richard Bienert, aby byl vyslechnut o okolnostech, za kterých byl jmenován ministrem vnitra. Chtěl podle svých slov v závěrečné fázi války zabránit nepokojům a zbytečným krveprolitím, dále stejně jako většina obžalovaných vyzdvihoval svou odbojovou činnost, která byla předmětem dotazu národního prokurátora. *Bienert odpovídá, že Němci ho jmenovali proto, že v něm viděli odborníka. Kromě odborných znalostí podle něj hrál roli i věk, neboť byl nejstarším úředníkem.*⁹⁸

Podle reportáže v Lidové demokracii působil spíše nejistým dojmem, když měl na požadavek prokurátora zhodnotit svou osobnost jako individualitu a údajně prohlásil, *že i dnes jsou lidé, kteří ke mně mají důvěru.*⁹⁹ Rudé právo situaci vystihlo s poněkud pejorativní dikcí, když otisklo, *že výmluvným svědectvím stupidnosti a drzosti bylo Bienertovo prohlášení, že byl přesvědčen, že k němu má národ důvěru, ba dokonce, že je přesvědčen, že ji má dosud (!).*¹⁰⁰

Na přímé dotazy související s kritikou exilové vlády, která byla směřovaná proti bývalým ministrům, se obžalovaní dle lidoveckého tisku obhajovali tím, že ve většině případů *předpokládali, že londýnská vláda je s jejich činností spokojena a že považovali eventuální projevy londýnského rozhlasu proti nim jen za taktický manévr.*¹⁰¹

Dne 4. května obdržel předseda soudu *žádost k uspořádání poměrů při hlavním líčení* ze strany všech pěti obhájců obžalovaných, v níž prokurátorovi vytýkali, že přerušuje výpovědi obžalovaných, nenechá je domluvit, předkládá listiny soudu bez předchozího svolení předsedy, cíleně přerušuje jednotlivé výsledky, ujímá se bez dovolení slova a odkazuje na dosud nepřečtené či vůbec soudu nepředložené doklady. JUDr. Tomsa nepovažoval tyto stížnosti na nedodržování trestních předpisů za důvodné a žádostí se odmítl nadále zabývat.

Po Bienertovi předstoupil před soud Adolf Hrubý. Svě jmenování na post ministra protektorátní vlády zdůvodnil tím, že byl vybrán pro svou popularitu

⁹⁷ si-jb: Proč zůstával dr. Krejčí ve vládě?. In: *Svobodné slovo*, 2. května 1946, roč. 2, č. 103, s. 3.

⁹⁸ jr. : Pro byli povoláni Bienert a Hrubý do vlády. In: *Lidová demokracie*, 5. května 1946, č. 105, s. 2.

⁹⁹ jr. : Pro byli povoláni Bienert a Hrubý do vlády. In: *Lidová demokracie*, 5. května 1946, č. 105, s. 2.

¹⁰⁰ NESG: Hrubý a Kejčí měli plnou důvěru vraha Heydricha. In: *Rudé právo*, 7. května 1946, č. 107, s. 2.

¹⁰¹ jr. : Proces s bývalou protektorátní vládou zahájen. In: *Lidová demokracie*, 30. dubna 1946, č. 101, s. 1. Tato obhajoba ovšem nebyla v přípravném řízení prokázána.

u zemědělců, kterým chtěl pomoci v situaci, kdy byli stíháni pro zatajování zásob. Údajně styky s pracovníky nacistické zpravodajské služby Sicherheitsdienst popřel. *Pouze několika jeho členům údajně opatroval potraviny. Styk s Němci omezoval pouze na dr. Zankla, jenž podle jeho názoru byl slušným Němcem, který tvrdil, že Německo bylo do války zataženo Prusáky a že metody gestapa jsou nedůstojné německého národa.*¹⁰² Hrubý byl však dle komentáře Svobodného slova *chytrák toho druhu, od kterého pochází slovo vychytralý, neboť uhýbá ve výpovědích. A jak jinak může působit protektorátní ministr, který by rád, aby se věřilo v jeho upřímně komunistickou minulost!*¹⁰³

Proces dále pokračoval zjišťováním detailů ohledně vydání vyhlášky o odměně deseti milionů korun za dopadení strůjců atentátu na Heydricha. Krejčí vypověděl, že vyhláška byla vyvěšena ještě dříve, než ji podepsal, k čemuž ještě Bienert dodal, že s atentátem v politické rovině souhlasil a že pevně věřil, že poctiví lidé se nenechají vidinou peněz zlákat. V souvislosti s vysídlováním Benešovska a Sedlčanska vyslyšení uvedli, že i v případě, že by příslušnou legislativu nepodepsali, by nacisté cvičiště pro zbraně SS zřídili.

Na dalším zasedání se projednával 12. bod obžaloby, který se týkal projevů protektorátní vlády, kterými *rozvracela mravní jednotu národa*¹⁰⁴. Krejčí prohlásil, že veškeré projevy nebyly koncipovány ministry samými, nýbrž jim byly nadiktovány a *vždycky se snažili utlumiti ostří nacistických hrubostí.*¹⁰⁵ Obžalovaní se také odkazovali na diplomaty, kteří českému národu doporučovali *trpělivosti a zdrženlivosti, neboť bylo jasné, že porážkou Francie se válka protáhne.*¹⁰⁶ Adolf Hrubý se k danému tématu vyjádřil tak, *že všechny projevy činil pod tlakem a neodolatelným donucením, protože kdyby je nepřednesl, byl by ohrožen také on osobně, avšak nikoliv pro vlastní nebezpečí, nýbrž proto, že by byly velmi vážně ohroženy zájmy českého národa jako celku i mnohých jednotlivých příslušníků národa.*¹⁰⁷ Podle Ivana Suka bylo *příznačné, že o těchto projevech, trestných jako zločiny, mluví obžalovaní jako o „otřepaných*

¹⁰² jr. : Pro byli povoláni Bienert a Hrubý do vlády. In: *Lidová demokracie*, 5. května 1946, č. 105, s. 2.

¹⁰³ si: Dobromyslné odpovědi Bienertovy. In: *Svobodné slovo*, 6. května 1946, roč. 2, č. 106, s. 1.

¹⁰⁴ si: Hácha sepjatýma rukama prosil Hitlera. In: *Svobodné slovo*, 15. května 1946, roč. 2, č. 112, s. 3.

¹⁰⁵ si: Proč se stal Bienert předsedou vlády? In: *Svobodné slovo*, 16. května 1946, roč. 2, č. 113, s. 3.

¹⁰⁶ si: Hácha sepjatýma rukama prosil Hitlera. In: *Svobodné slovo*, 15. května 1946, roč. 2, č. 112, s. 3.

¹⁰⁷ JANEČKOVÁ, c. d., s. 83

frázích“.¹⁰⁸ Vládní projevy a články napsané jednotlivými členy vlády i vládou celou zabíraly celkem 40 stran obžaloby.

Co se týče konkrétních projevů, předseda senátu například vyslechl všechny obžalované k okolnostem vzniku protestu proti sovětsko-československé smlouvě z 16. 12. 1943, v němž celá vláda ve formě projevu odsoudila tuto spojeneckou smlouvu. Projev byl nejen uveřejněn v tisku, ale také v rozhlase. Obžalovaní se vyjádřili ve smyslu, že projev obdrželi k podpisu až po jeho uveřejnění. Krejčí byl podle Lidové demokracie *cele oddán osvobozovací myšlence a byl proti projevu*¹⁰⁹, neboť tento měl sloužit hlavně Němcům. Také Hrubý slyšel znění projevu v rozhlasu ještě dříve, než ho podepsal a dr. Kamenický vyhlášku podepsal, až když se již *fakticky nedalo nic dělat a nezáleželo na tom, jestli je tam o jeden podpis více či méně*.¹¹⁰

Třináctý den procesu byly na pořadu dne aktivistické projevy Kalfuse a Kamenického, které nebyly příliš závažné, proto se předseda senátu zanedlouho začal zabírat tématem nasazování českých lidí na nucené práce pro Němce, kdy se Kalfus solidárně přihlásil k odpovědnosti celé vlády, i když pracovní nasazení nespadlo pod jeho resort. Prokurátor ovšem spatřoval spoluúčast ministerstva financí ve skutečnosti, že tento resort se musel postarat o rodinné příslušníky nasazených do říše.

Líčení bylo zakončeno výsledkem Krejčího o podezření z udavačství, které se měl dopustit nepřímým udáním správce oční kliniky docenta Kurze, který ho odmítl ošetřit. Této záležitosti se pohotově ujal Moravec, který poslal informaci o této sabotáži Frankovi. Kurzův případ označil za příklad bolševického počínání. Věc se nakonec vysvětlila, když docent Kurz před soudem vypověděl, že netušil, který Krejčí ho volá a napsal omluvný dopis, že šlo o nedorozumění.¹¹¹

Po týdenní přestávce v druhé polovině května začali vypovídat svědci. Dcera státního prezidenta Háchy Milada Rádlová, která byla svému otci oporou v době jeho oslabené vůle a za nemoci, která *sotva dovolovala, aby obstarával běh věci veřejných*¹¹², vypovídala o zdravotním stavu svého otce, o okolnostech jeho *tragické březnové cesty do Berlína*¹¹³ a dále o osobě dr. Krejčího, o němž prohlásila, že to byl

¹⁰⁸ si: Proč se stal Bienert předsedou vlády? In: *Svobodné slovo*, 16. května 1946, roč. 2, č. 113, s. 3.

¹⁰⁹ jr.: Ministři podepisovali vyhlášky až po publikaci. In: *Lidová demokracie*, 7. května 1946, č. 107, s. 2.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ TOMÁŠEK, KVAČEK, c. d., s. 166 – 167

¹¹² si: Svědectví Háchovy dcery před soudem. In: *Svobodné slovo*, 24. května 1946, roč. 2, č. 120, s. 2.

¹¹³ Tamtéž.

velmi ctižádostivý člověk, který však by nebyl schopen někoho udat německým úřadům.

V příštích dnech pestrá směsice svědků a svědectví pokračovala. Bývalý přednosta předsednictva ministerské rady Vorel vypovídal k důvodům jmenování Krejčího předsedou vlády, jelikož se prý údajně obžalovaný osvědčil jako loajální vůči Němcům. Dále vypovídali československý diplomat a přítel Eliáše Masařík, bývalý ministr Havelka a Hrubého osobní tajemník Palma, který byl údajně propuštěn ze svého úřadu za to, že odmítl členství ve Svazu zemědělství a lesnictví. Ve prospěch Josefa Kalfuse vypovídal i Prokop Drtina, který potvrdil jeho odbojovou činnost mimo jiné prostřednictvím finanční pomoci formou subvencí uložených v bance.

3.8 Červen až červenec 1946 – proces se chýlí ke konci

Proces pokračoval ustáleným tempem také v červnu 1946, kdy u Národního soudu pokračovaly výpovědi svědků, z nichž mnozí svědčili ve prospěch obžalovaných. Lidovecký tisk se pozastavuje nad tím, že *obžalovaní žádají předvolat celkem 210 svědků*, díky čemuž je *předseda senátu nucen vyhlásiti po předchozí poradě, kteří ze svědků jsou tak závažní, aby byli před soudním tribunálem slyšeni*¹¹⁴.

Svědék dr. Ivan Dérer, bývalý slovenský poslanec a ministr spravedlnosti, který na konci června předstoupil před soud, *dal naprosté vysvědčení zachovalosti nejen obžalovanému dr. Krejčímu, ale také Bienertovi*.¹¹⁵ Jeden z nejzajímavějších protokolů výpovědi byl podle článku v Lidové demokracii záznam výpovědi dr. Drtiny, v němž se zastal dr. Kalfuse jako *velmi čestného člověka i jako odborníka, kterého si velmi vážil*.¹¹⁶ Tomuto článku později Drtina na schůzce vlády¹¹⁷ vytýkal neobjektivitu a přílišnou snahu stranit obžalovaným. Rudé právo sice své čtenáře informovalo i o svědectvích, která vyznívala ve prospěch obžalovaných, ale zároveň zpravidla tyto výpovědi zpochybňovalo či zlehčovalo. Tak například v článku z 15. června uvádí, že *svědek podává nejlepší vysvědčení všem zrádcům*.¹¹⁸

¹¹⁴ jr. : Obžalovaní žádají předvolání 210 svědků. In: *Lidová demokracie*, 5. června 1946, č. 130, s. 3.

¹¹⁵ si: Dr. Dérer o Krejčím a Bienertovi. In: *Svobodné slovo*, 22. června 1946, roč. 2, č. 142, s. 2.

¹¹⁶ jr. : Svědectví Drtiny o dr. Kalfusovi. In: *Lidová demokracie*, 16. června 1946, č. 139, s. 1-2.

¹¹⁷ Ze zápisu o 38. schůzi předsednictva vlády 17. června 1946. (IN: KAPLAN, c. d., s. 42)

¹¹⁸ NESG: Nic horšího nemohlo přijít. In: *Rudé právo*, 15. 6. 1946, s. 2.

Možné nesrovnalosti, které mohly vzniknout poslechem rozhlasových přenosů, reflektoval redaktor Ivan Suk, když uvedl, že *při návratu z Pankráce jsme byli dotazováni na podrobnosti otázek kladených svědkům národním prokurátorem. Nemohli jsme tazatelům vymluviti, že ony otázky nekladl prokurátor, ale někteří přísedící.*¹¹⁹

Důvodem pro svolání schůze předsednictva vlády dne 17. června byl zejména způsob, jakým o procesu referoval tisk. Předseda vlády Fierlinger se vyslovil v tom smyslu, že tisk nepostupuje objektivně. Referáty byly podle něj *zaostřeny buď neobjektivně v neprospěch obžalovaných, či zejména v jejich prospěch, ježto některé noviny dělají sugestivní titulky a působí tak na veřejné mínění.*¹²⁰ Ministr Drtina byl stejného názoru a výslovně vytknul Svobodnému slovu, že *vyzdvihlo vše, co svědčilo ve prospěch obžalovaných a Právo lidu zase nepoměrně zdůraznilo, že jeho (Drtinova) výpověď přitížila Kalfusovi.*¹²¹ JUDr. Tomsa se zároveň ohradil proti zdlouhavé interpretaci procesu rozhlasem¹²², který vysílal na svých vlnách dlouhá časová pásma, např. s obhajobami jednotlivých obžalovaných, což podle něj působí na posluchače nesprávným dojmem. Rozdíl mezi hodnocením viny obžalovaných ze strany řadových občanů, kteří v protektorátu žili a zejména členy vlády, kteří situaci mapovali z povzdálí v exilu, byly markantní. Sám Drtina chápal *sympatie českého člověka k protektorátní vládě jako sympatii ke slabšímu*¹²³, a proto se například uloženou třítydenní lhůtou na vypracování rozsudku snažil oslabit tendence veřejnosti členy vlády příliš adorat.

Dne 26.6 pronesl JUDr. Tržický obžalovací řeč, v níž vyslovil názor, že proces nelze srovnávat s kterýmkoliv velkým procesem dosud vedeným, neboť má prokázat, že vedoucí politické osobnosti takzvaného protektorátu se daly do služeb pochybné věci. Sloužily okupantům a tvořily tak právní pláštík všem činům nacistických vetřelců.¹²⁴

Poté následovala série závěrečných vystoupení obhajoby, o kterých informovalo detailně Svobodné slovo i Lidová demokracie, Rudé právo v měsíci červenci otisklo pouhé tři články, v nichž byla poněkud zkratkovitá a neúplná fakta. Všichni obžalovaní se hájili v tom duchu, že veškerá jednání a akty, které učinily a které jim byly obžalobou vytýkány, činili jen z toho důvodu, aby zabránili eskalaci konfliktu s nacisty a že

¹¹⁹ si: Dr. Kamenický v zrcadle svědků. In: *Svobodné slovo*, 13. června 1946, roč. 2, č. 135, s. 2.

¹²⁰ Ze zápisu o 38. schůzi předsednictva vlády 17. června 1946. (IN: KAPLAN, c. d., s. 42)

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Zprávy o procesu s protektorátní vládou a K. H. Frankem přinášel posluchačům zvláštní zpravodaj Miroslav Optl.

¹²³ KOUTEK, c. d., s. 242.

¹²⁴ TOMÁŠEK, KVAČEK, c. d., s. 168

veškeré projevy byly předepsané a zinscenované Němci. Jejich jednání se dalo údajně obhájit tím, že menší ústupky jsou lepším řešením než přímá vláda německých úředníků.

Přerušení rozhlasového vysílání v závěru procesu¹²⁵ se setkala s negativní reakcí z řad veřejnosti. Jak vyplynulo z dopisu adresovanému předsedovi senátu, *působí zdrcujícím dojmem, že závěrečné dny procesu, a to právě ona přelíčení, kdy obžalovaní se před soudem hájí, nejsou vysílána rozhlasem. Tento proces není věcí jednotlivců, ale celého národa.*¹²⁶

Na konci června Svobodné slovo v reportáži Ivana Suka zaznamenalo promítání filmů u Národního soudu, které v době protektorátu natočila Aktualita a které ukázaly, jakou odezvu měly projevy protektorátních ministrů mezi obyvatelstvem Čech a Moravy. *Snímky byly smutnou ilustrací poměrů, v nichž žil český národ za okupace. Nedovedly však přesvědčit, že by národ stál za projevy, jež poslouchal a kterým tleskal, byť neochotně.*¹²⁷

V polovině července 1946 došlo k patové situaci, kdy národní prokurátor navrhl dva tresty smrti¹²⁸, s čímž souhlasila jen polovina soudců z lidu a předseda senátu JUDr. František Tomsa odmítl hlasovat. Trest smrti přitom musel být schválen nejméně pěti hlasy. Předseda senátu Národního soudu podal dokonce v důsledku zasahování do soudcovské nezávislosti demisi, kterou ovšem ministr Drtina odmítl přijmout.¹²⁹

Klement Gottwald se dožadoval toho, aby členové soudního senátu dodrželi „politickou dohodu“ vlády o rozsudku, na což Drtina reagoval vysvětlením, že nešlo o nějakou dohodu, nýbrž jen o ujasnění názoru, jak by asi měl z politického stanoviska Národní fronty vypadat rozsudek. Sám Drtina byl pro jeden rozsudek smrti.¹³⁰ Na schůzi předsednictva vlády dne 15. července proběhla výměna názorů mezi

¹²⁵ Z dostupných zdrojů se mi bohužel nepodařilo zjistit, z popudu koho a proč bylo vysílání přerušeno. Rozhlasové relace neschvaloval například ministr Drtina, když na 38. schůzi předsednictva vlády dne 17. 6. 1946 vytkl rozhlasovým relacím, že *vysílají příliš dlouhé obhajoby, což působí velmi nesprávně.* (IN: KAPLAN, c. d., s. 42). Jak vyplývá z publikace *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*, bylo vysílání reportáží z procesu kontraproduktivním prvkem. Posluchači totiž poukazovali na to, že reportáže pokračují ve stejném duchu jako v období protektorátu.

¹²⁶ JANEČKOVÁ, c. d., s. 161

¹²⁷ si: Dr. Dérer o Krejčím a Bienertovi. In: *Svobodné slovo*, 22. června 1946, roč. 2, č. 142, s. 2.

¹²⁸ Zástupci KSČ v čele s předsedou Klementem Gottwaldem vyvíjely tlak na Prokopa Drtinu ve snaze dosáhnout 3 výsledných trestů smrti pro obžalované.

¹²⁹ KAPLAN, c. d., s. 11-12

¹³⁰ KOUTEK, Ondřej. Prokop Drtina. *Osud československého demokrata*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 243.

jednotlivými ministry o nezbytnosti či nepřípustnosti působení vlády na soud ve smyslu ovlivňování výsledné podoby rozsudku.

Vláda podnikla marně veškeré kroky, aby našla nějaké diskreditující materiály proti Hrubému, které by poskytovaly argumentační prostor pro vynesení nejtěžšího trestu¹³¹, díky čemuž bylo vynesení rozsudku z původně plánovaného 20. července o deset dní odloženo.

4. VYNESENÍ ROZSUDKU

4.1 Konec procesu s protektorátní vládou

Již 27. června hlavní prokurátor u Národního soudu a žalobce protektorátní vlády JUDr. František Tržický, zkušený a osvědčený státní zástupce předmnichovské republiky, pronesl před Národním soudem svou závěrečnou řeč a navrhl obžalovanému J. Krejčímu a A. Hrubému trest smrti, R. Bienertovi trest žaláře na 20 let, kdežto míru trestu ostatním dvěma obžalovaným, J. Kamenickému a J. Kalfusovi, nenavrhl a ponechal její posouzení volnému uvážení Národního soudu.¹³²

O atmosféře v budově soudu informoval Čas: *V preplnenej sieni na Pankráci, takže ani novinári sa nedostali na svoje miesta, vyniesol súd rozsudok. Veľa ľudí očakávalo rozsudok na chodbe paláca a zástup sa shromaždil pred budovou súdu. Rozsudok filmovali, bolo prítomných veľa fotoreportérov a vysielali ho aj rozhlasom.*¹³³ Jak dále deník uvedl, dne 31. července 1946 zahájil předseda soudu JUDr. František Tomsa v procesu *konečné jednání. Předslal, že zamietol návrh obhájcov dr. Krejčího a Hrubého na znovuotevrenie sprievodneho pokračovania. Potom prohlásil, že čítané budú iba hlavné zásady rozsudku a široké odovodnenie vydané bude písomne.*¹³⁴

Je 9.25 hod., když předseda pronáší slova: „Vstaňte a poslyšte rozsudek...“. Obžalovaní předstupují a slyší: *„Jménem republiky národní soud v procesu proti*

¹³¹ například i z tzv. štěchovického archivu s tajnými nacistickými dokumenty

¹³² DRTINA, Prokop: *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století: Emigraci k vítězství*. Sv. II, kniha 1, Praha, Melantrich 1992, s. 187.

I když bylo řízení ještě jednou 2. července otevřeno a rozsudek byl vynesen až 1. srpna, na tomto návrhu žalobce se již nic nezměnilo.

¹³³ (lp): Rozsudek nad protektorátnou vládou. In: *Čas*, 2. srpna 1946, č. 169, s. 1.

¹³⁴ Tamtéž

Jaroslavu Krejčímu a společníkům uznal takto právem...¹³⁵ Národní soud tedy ústy svého předsedy jménem republiky vynesl za napjatého ticha¹³⁶, za asistence asi 300 členů SNB, rozsudek ve znění: bývalí předsedové vlády Jaroslav Krejčí dvacet pět let a Richard Bienert tři roky těžkého žaláře, bývalý ministr zemědělství a lesnictví Adolf Hrubý doživotí, bývalý ministr dopravy a techniky Jindřich Kamenický pět let těžkého žaláře a bývalý ministr financí Josef Kalfus, který za okupace podporoval rodiny vězňených, byl sice uznán vinným, ale nebyl potrestán.¹³⁷

Všichni obžalovaní jako členové protektorátní vlády byli uznáni vinnými z toho, že v době zvýšeného ohrožení republiky opatrovali za války nepříteli prospěch, podporovali fašistické a nacistické hnutí, schvalovali a obhajovali nepřátelskou vládu tiskem, rozhlasem a na veřejných shromážděních na území republiky a nařídili (kromě Kamenického) ve prospěch válečného úsilí Německa a jeho spojenců nucenou a povinnou práci. Tímto konáním spáchali zločin proti státu dle §1 dekretu prezidenta republiky č. 16 Sb., zločin proti státu dle §3 stejného dekretu a zločin proti osobám dle §6 dekretu (mimo Kamenického).¹³⁸

Dr. Krejčí při vyslovení výše trestu se trochu zakymácel a v obličejí odsouzeného Hrubého bylo patrně pohnutí.¹³⁹ Všem odsouzeným současně propadla čtvrtina majetku ve prospěch státu a v době trvání trestu byla také vyslovena ztráta cti (pro Hrubého navždy).

Po přečtení výroku rozsudku předseda soudu všem přítomným připomněl v několikastránkovém odůvodnění rozhodnutí historii českého národa ve světle jeho odvážného boje s daleko početnějším německým národem. Po shrnutí historie druhé republiky následovalo posouzení vztahu obyvatelstva okupované země, které je dle mezinárodního práva¹⁴⁰ povinno poslouchat okupantových nařízení. „*Avšak ti, kdož zde formálně vykonávali vládu podle směrnic a příkazů dávaných okupanty, kdo svými projevy tento režim doporučovali a schvalovali...a kdo tvrdili, že vedou vládu v souhlasu s vůlí lidu, ... ti podporovali způsobem významným a skutečně nebezpečným*

¹³⁵ NESG: Mírné tresty největším zrádcům českých dějin. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 1.

¹³⁶ (si): Rozsudek nad protektorátní vládou. In: *Svobodné slovo*, 1. srpna 1946, č. 172, s. 1.

¹³⁷ BORÁK, c. d., s. 63. Další protektorátní ministři byli souzeni v jiných procesech. Například ministr vnitra Josef Ježek byl uznán vinným, ale od potrestání bylo upuštěno, ministr školství a národní osvěty Jan Kapras, ministr veřejných prací Dominik Čipera a ministr dopravy Jiří Havelka byli osvobozeni. Předseda vlády Druhé republiky Rudolf Beran obdržel 20 let těžkého žaláře a stejný trest byl vyměřen i armádnímu generálovi Janovi Syrovému.

¹³⁸ JANEČKOVÁ, c. d., s. 171

¹³⁹ jr. : Rozsudek nad protektorátní vládou. In: *Lidová demokracie*, 1. srpna 1946, č. 174, s. 1.

¹⁴⁰ Jak vyplývá z dohody Haagské mírové konference z roku 1907.

okupantský režim, a proto nutno jejich jednání posuzovati podle retribučního dekretu.“

141

Podrobně se JUDr. Tomsa také věnoval posouzení postavení generála Eliáše a jeho vztahu k některým ministrům protektorátní vlády, kteří byli posuzováni jako blízcí spolupracovníci tohoto protektorátního činitele. *„Vysoká funkce, jako je funkce ministerská, ukládala daleko větší zodpovědnost vůči národu. Toho si byl generál Eliáš vědom a podle toho jednal. Stal se proto pro národní soud jakýmsi měřítkem pro posuzování ostatních členů protektorátní vlády. Tedy i všech obžalovaných, respektive odsouzených.“*¹⁴²

Zločin proti státu, který dle rozsudku spáchalo všech pět obviněných, spočíval v jejich vstupu do vlády po první heydrichiádě 19. ledna 1942 a přijetí pronacistického prohlášení. Oproti tomu ze zločinu proti majetku, spočívajícího v placení ročního matrikulačního příspěvku Německu za jeho ochranu, zprostil soud všechny obžalované viny. Celé rozhodnutí obsahuje 405 stran. V závěru zazněla teze, že provedené důkazy lze označit za věrohodné už proto, že si vzájemně de facto neodporovaly, ani ty, které svědčily pro obžalované, ani ty proti nim.

4. 2 Reakce tisku a snahy ho o revizi rozsudku

Deníky Lidová demokracie i Rudé právo nabídly svým čtenářům podrobné odůvodnění. Lidová demokracie na dvou stranách otiskla jak pravidelnou reportáž, tak oficiální *obsáhlé politické i osobní odůvodnění*¹⁴³ rozsudku Národního soudu. Svobodné slovo uvedlo, že třebaže odůvodnění *nevyčerpává všechnu materii, snesenou za dlouhého průvodního řízení, je snad konečným zhodnocením všech druhů kolaborantství.*¹⁴⁴ Čas se ve svém komentáři vyjádřil ve smyslu, že by si čtenáři měli uvědomit, že *o vine obžalovaných rozhodovali zástupcovia ľudu, že počuli tak žalobcu jako obžalovaných. Že poznali všetok materiál, který bol sídu predostretý. Že teda ich rozsudok je správny a spravdivý. A že tento rozsudok bude národom prijatý.*¹⁴⁵

¹⁴¹ TOMÁŠEK, KVAČEK, c. d., s. 185

¹⁴²JANEČKOVÁ, c. d., s. 175

¹⁴³ jr. : Rozsudek nad protektorátní vládou. In: *Lidová demokracie*, 1. srpna 1946, č. 174, s. 1.

¹⁴⁴ (si): Rozsudek nad protektorátní vládou. In: *Svobodné slovo*, 1. srpna 1946, č. 172, s. 1.

¹⁴⁵ NESG: Rozsudok nad protektorátnou vládou. IN: *Čas*, 7. srpna 1946, č. 173, s. 1.

K otázce spravedlnosti trestu uvádí autoři publikace *Obžalována je vláda* následující. *Byl to soud nekrvavý. I když někteří z těch, kteří ho v tisku a rozhlasu sledovali, si přáli tresty hrdelní. Převažovaly požadavky, aby Národní soud rozhodl spravedlivě a objektivně. Můžeme předpokládat, že kdyby se proces konal o rok dříve, bylo by těch rozváznějších hlasů mnohem méně. Spravedlnost není totiž neměnná, její proměny bývají více i méně závislé také na čase, prostředí, lidech, mravech a především na jejich smýšlení. Spravedlnost daná jednou provždy neexistuje.*¹⁴⁶

KSČ se několik týdnů domáhala revize rozsudku a požadovala tvrdší tresty. Rudé právo a ostatní komunistický tisk již od 1. srpna vyjádřil na svých titulních stránkách a nepřehlédnutelných titulcích rozhořčení nad výsledkem procesu.¹⁴⁷ Doplňující fotografie u článku „*Mírné tresty největším zrádcům dějin*“ znázorňují jednak obžalované při vynášení rozsudku a jednak ty stejné osoby na kompromitujících fotografiích z dob války. Na druhé stránce je procesu věnována také rubrika *Co řekli o rozsudku*, kde například spisovatel Ivan Olbracht vyjádřil své zklamání slovy: „*Není dnešní rozsudek nad protektorátními ministry precedenční případ pro osvobození velezrad příštích*“?¹⁴⁸

Dalšího dne lze nalézt v Rudém právu také vyjádření ministra práce a sociální péče Zdenka Nejedlého¹⁴⁹, v němž se píše: ... *jest proto přímo krvavou urážkou samé morálky národa hledat a nalézt pro zrádce jakoukoliv omluvu; leží-li na nás stále ještě před světem hanba mnichovské kapitulace, tím tíže dolehne na nás hanba této morální a ničím neomluvitelné kapitulace.* Ve stejném čísle se objevil také výčet údajných protestů proti rozsudku, např. protesty železničářů, osazenstva továrny Waldes, žen-družstevnic a hospodyň a dalších.¹⁵⁰ Redakce zároveň postavila do kontrastu slova ministra spravedlnosti pronesená v rozhlasových projevech z Londýna během druhé světové války o nutnosti přísného potrestání zrádců a kolaborantů, s postupem soudních orgánů.¹⁵¹

Na schůzi vlády dne 2. srpna 1946 se přítomní ministři shodli, že tresty jsou příliš nízké. Na možnou revizi rozsudku, výklad nezávislosti soudu a jejího

¹⁴⁶ TOMÁŠEK, KVAČEK, c. d., s. 156

¹⁴⁷ *Protesty proti rozsudku národního soudu, Mírné tresty největším zrádcům dějin, Vlna rozhořčení proti rozsudku národního soudu a další.*

¹⁴⁸ NESG: Odůvodnění rozsudku národního soudu. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 2.

¹⁴⁹ NEJEDLÝ, Zdeněk: Ve jménu čestného národa. In: *Rudé právo*, 2. 8. 1946, č. 176, s. 1.

¹⁵⁰ NESG: Protesty proti rozsudku národního soudu. In: *Rudé právo*, 2. 8. 1946, č. 176, s. 1.

¹⁵¹ NESG: Pavel Svátý v londýnském rozhlase o vině takzvané protektorátní vlády. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 2.

respektování a hodnocení reakcí veřejnosti měli odlišné názory zástupci komunistů a národních socialistů a lidovců. Na následné schůzi 6. srpna dospěla vláda ke kompromisnímu prohlášení, ve kterém vyslovila zklamání nad nízkými tresty, ale zároveň v prohlášení potvrdila, že respektuje nezávislost Národního soudu a právoplatnost jeho výroku.¹⁵²

Rudé právo otisklo na titulní straně *Prohlášení vlády k rozsudku*, v němž deklarovalo, že *rozsudek národního soudu není výrazem odhodlání vlády o přísném potrestání zrádců a že rozsudek se nesmí – stůj co stůj – stát směrnicí pro další provádění národní očisty, jak tomu chtělo například Svobodné slovo.*¹⁵³ Jak si komunistický tisk vládní prohlášení interpretoval je patrné z toho, že *prohlášení dává plně za pravdu nám, komunistům, kteří byli mezi těmi, kdož nejostřeji procitovali rozsudek jako urážku národní cti, výsměch statisícům padlých hrdinů národního osvobozenického boje a jako ohrožení naší národní budoucnosti.*¹⁵⁴

Vláda se vyslovila v tom duchu, že chápe protestní projevy lidu jako *prejavy vernosti a oddanosti Republike a odhodlania nepripustit už nikdy v našej budúcnosti podobnú smutnú kapitolu ako bol 15. marec 1939.*¹⁵⁵ Dle Svobodného slova chápala tyto projevy tím spíše, že *vládní program a to jak košícký, tak i program Gottwaldovy vlády a všechny dosavadní činnosti vlády doma i za hranicemi je jediným nepřetržitým bojem a úsilím proti každému slabošství, défaitismu, proti každému kolaborantství a zradě.*¹⁵⁶

I v následujících dnech pokračoval komunistický tisk ve štvavé kampani proti rozsudku. Revizi rozsudku požadoval nekompromisně například v článku *Hlasy pro revisi rozsudku*¹⁵⁷ a Rudé právo nepřestalo zásobovat své stránky protesty a rezolucemi adresovanými ministerstvu spravedlnosti.¹⁵⁸ Prokop Drtina obdržel celkem 110 protestních dopisů a telegramů a na ministerstvo spravedlnosti dorazilo několik delegací z různých závodů. K protestům se vyjádřil takto: „...okolnost, že protesty pocházejí téměř výlučně od určité části veřejnosti, reprezentované národními radami a organizacemi jedné politické strany, dává podnět k úvaze, zda to není způsob psaní

¹⁵² KOCIAN, Jiří: První proces: Protektorátní vláda. IN: *Týden*, 26. srpna 2002, č. 35, s. 62 – 63.

¹⁵³ NESG: Potrestání zrádců musí být do důsledků provedeno. In: *Rudé právo*, 7. 8. 1946, č. 180, s. 1.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ NESG: Vláda republiky o rozsudku nad protektorátní vládou. In: *Čas*, 8. srpna 1946, č. 174, s. 1.

¹⁵⁶ NESG: Prohlášení vlády o rozsudku nad protektorátními ministry. In: *Svobodné slovo*, 7. srpna 1946, roč. 2, č. 178, s. 1.

¹⁵⁷ NESG: Hlasy pro revisi rozsudku. In: *Rudé právo*, 2. 8. 1946, č. 176, s. 1.

¹⁵⁸ NN: Pracující nesouhlasí s mírnými tresty zrádcům. In: *Rudé právo*, 3. 8. 1946, č. 177, s. 2.

*Rudého práva, který má za následek, že dochází k těmto protestům právě z těchto kruhů a podniků“.*¹⁵⁹

Do opozice se postavilo Svobodné slovo, které ve stati „*Demonstrací proti Gottwaldově vládě*“ prohlásilo rozsudek nad protektorátní vládou za nezaměnitelný a také ministr P. Drtina upozornil v rozhlasovém vysílání na skutečnost, že „*přehnané je tvrzení, že rozsudkem byl vytvořen precedens pro osvobozování příštích zrad, neboť rozsudkem nebyl nikdo pardonován ani osvobozen a ve dvou případech byl uloženy téměř nejtěžší tresty, jaké zákon zná*“.¹⁶⁰

Deník Čas reagoval na mediální kampaň 7. srpna komentářem, v němž polemizoval nad faktem, že se na jedné straně volá po *súdcovskej nezávislosti a po tom, aby konečně bola zabezpečená právna istota, ale rozsudok takmer nedoznel a zrazu sa proti nemu zdvihla vlna odporu a protestov. Krik je tak veľký, že sa chvíľami zdá, že bude potrebné pred Národný súd postaviť aj predsedu a všetkých členov tohto súdu.*¹⁶¹ Současně Čas upozornil na názorový rozpor, který se odehrál na stránkách deníku Právo lidu, když *sa 1. augusta zastáva rozsudku a to sté Právo lidu hned' na druhý deň rozsudok zamieta.* Další tiskovina Národní osvobození dokonce *v jeden deň prináša dvoje stanovisko. Poslanec Vodička na stránke 1 píše: „Tímto rozsudkem se nepřímou omlouvá zrada“.* Na stránce 3 však čítáme: „*Zvláště se připomíná, že nelze mluvit o nějakém omilostnění zrady, neboť za skutečné viníky byli soudem výslovně prohlášení obžalovaní.*“¹⁶²

Počínání komunistů narazilo na nesouhlas většiny občanů a odsoudily je všechny ostatní politické strany. Národně-socialistický sekretariát obdržel informace o tom, že rozsudek Národního soudu nevyvolal u občanů téměř žádnou odezvu. Také sociálnědemokratické vedení vyslechlo zprávu z krajských organizací, podle nichž veřejné mínění nijak zvlášť na rozsudek nereagovalo. Komunisté sice od myšlenky revize či obnovy upustili, ale dosáhli novelizace dvou retribučních dekretů.¹⁶³

¹⁵⁹ DRTINA, Prokop: *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století: Emigraci k vítězství.* Sv. II, kniha 1, Praha, Melantrich, s. 245

¹⁶⁰ NESG: Prohlášení vlády o rozsudku nad protektorátními ministry. In: *Svobodné slovo*, 7. srpna 1946, roč. 2, č. 178, s. 1.

¹⁶¹ NESG: Rozsudek nad protektorátní vládou. IN: *Čas*, 7. srpna 1946, č. 173, s. 1.

¹⁶² Tamtéž

¹⁶³ KOCIAN, Jiří: První proces: Protektorátní vláda. In: *Týden*, 26. srpna 2002, č. 35, s. 62 – 63.

Gottwald doufal, že legislativní změnou se podaří zabránit dalšímu neúspěchu KSČ v procesech u Národního soudu, které následovaly (zejména s Rudolfem Beranem).

Pro úplnost bych ještě k osobám obžalovaným doplnila jejich další osudy. Josef Kalfus podal proti rozsudku Národního soudu stížnost co do výroku o nutnosti uhradit *útratu* trestního řízení vzhledem ke skutečnosti, že v jeho případě bylo upuštěno od trestního stíhání. Krajský trestní soud tuto stížnost zamítl a odvolal se přitom na část rozsudku, která stanovila, že *náklady u všech jsou dobytne*¹⁶⁴. Josef Kalfus se stal po roce 1948 pro komunisty politicky nevhodným a přišel o většinu majetku. Richard Bienert byl vzhledem ke zhoršujícímu zdravotnímu stavu po dvou letech ve vězení podmínečně propuštěn, v důsledku čehož ovšem pozbyl nároku na důchod (v době trvání trestu byl zbaven občanské cti i práv). Jeho žádost o prominutí těchto následků odsouzení nebyla vyslyšena a bývalý ministr vnitra byl po zbytek života odkázán na materiální pomoc ze strany příbuzných. Adolf Hrubý zemřel roku 1951, Jaroslav Krejčí v roce 1956, oba ve vězení. Krejčího žádost o milost byla zamítnuta, celkem strávil ve vězeňských celách 11 let. Jindřich Kamenický si odpykal trest v celé délce, žádosti o milost podané jeho manželkou a podpořené příznivými posudky ze strany ředitelství věznice nebylo vyhověno.¹⁶⁵

Závěr

Mediální obraz procesu s protektorátní vládou jsem se snažila vnímat z pozice čtenáře soudobého tisku, kterému byla předkládána mnohdy protichůdná fakta. Sledovaná periodika se k tématu vyjadřovala s různou intenzitou a odlišným hodnocením jak osob jednotlivých protektorátních ministrů, tak představitelů soudu, zejména předsedy Národního soudu a národního prokurátora.

Lidová demokracie otiskla ve sledovaném období sérii reportáží zpravidla s denní periodicitou. Jejich autorem byl redaktor Jaroslav Rejzek. Zaujímal místo na zpravidla druhé až na třetí straně. Lidovecký tisk informoval o průběhu procesu relativně věcně, z jednotlivých článků je zřejmý postoj k obžalovaným jako osobnostem, které byly ochotné se podřídit okupantskému režimu, kdy autor často hovoří o protektorátní vládě jako vládě „*loutkové*“¹⁶⁶ či vládě *úředníků podřízených*

¹⁶⁴ JANEČKOVÁ, c. d., s. 194

¹⁶⁵ JANEČKOVÁ, c. d., s. 194

¹⁶⁶ jr. : Proces s bývalou protektorátní vládou zahájen. In: *Lidová demokracie*, 30. dubna 1946, č. 101, s. 1.

*plně německým orgánům*¹⁶⁷ a má tendenci jejich vinu zlehčovat a přisuzovat složitým dobovým poměrům. Místy naopak dle mého názoru poněkud demonizují protektorátní činitele K. H. Franka či Emanuela Moravce.¹⁶⁸ Ze všech sledovaných periodik se vzhledem k rozsahu jednotlivých článků zabývala Lidová demokracie tématem nejdětailněji a v textu se často objevovaly doslovné přepisy soudních výsledků. Většina reportáží postrádá fotodokumentaci.

Co se týče srpnových snah o revizi rozsudku, čtenář Lidové demokracie patrně nebyl natolik konfrontovaný s nutností jeho změny na rozdíl od čtenáře komunistického tisku. Lidová demokracie se v podstatě v obecné rovině ztotožňuje s názorem Národního soudu a možnosti revize věnuje pouhé dva články.

Deník Svobodné slovo procesu také vyhradil zejména v prvních dnech titulní strany, postupem času ovšem přestal být prioritou a dostal prostor především na straně druhé a třetí. Redaktor Ivan Suk v komentářích, z nichž je patrné subjektivní zabarvení textu, shrnuje nejdůležitější body jednání, v samotných reportážích pak detailně popisuje soudní přelíčení den po dni.

Dle mého názoru články Svobodného slova disponovaly pro čtenáře atraktivní formou, neboť vystihly v celkem malém rozsahu veškerá podstatná aktuální fakta a současně obsahovaly osobní pohled redaktora. Redaktor neskrýval k průběhu a organizaci procesu své sympatie, když již v květnu 1946 například zdůrazňoval úroveň procesu, *za kterou by se nemusel hanbit ani mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku*.¹⁶⁹ Nutno ovšem dodat, že Sukovy komentáře byly také předmětem kritiky ze strany vlády, která mu na červnové schůzi roku 1946¹⁷⁰ vytýkala útoky na osobu národního prokurátora JUDr. Tržického. Dle mého názoru redaktor postup národního prokurátora místy kritice podrobil, v porovnání s agresivním slovníkem Rudého práva se však jednalo spíše o nepřímé narážky. Obrazovým přílohám deník příliš prostoru nevěnoval, ovšem několik reportáží obsahuje autentické fotografie ze soudní síně.

Rudé právo se procesu věnovalo velmi obšírně a zejména v počátcích a konečné fázi byl proces „vlajkovou lodí“ tohoto komunistického deníku.

¹⁶⁷ jr. : Dr. Krejčí usvědčuje K. H. Franka z teroru. In: *Lidová demokracie*, 6. dubna 1946, č. 82, s. 2.

¹⁶⁸ jr. : Moravec zlým duchem protektorátní vlády. In: *Lidová demokracie*, 24. května 1946, č. 120, s. 3.

¹⁶⁹ si-jb: Moravec ministrem za tři tisíce životů. In: *Svobodné slovo*, 3. května 1946, roč. 2, č. 104, s. 3.

¹⁷⁰ KAPLAN, c. d., s. 43

Články byly psány velmi tendenčně a postrádaly objektivní náhled na tematiku. Autor reportáží, jehož jméno ani novinářská šifra nebyla uvedena, užívá často subjektivně zabarvená slova v neprospěch obžalovaných¹⁷¹. Četně skloňována ve všech pádech jsou například slova jako zrada a zrádci či buržoazní kolaboranti. Výraz zrádce či zrada se jen v jednom z úvodních článků s titulem *Gestapo doporučilo protektorátní ministry*¹⁷² objevil celkem desetkrát.

Kriterium věcnosti předkládaných zpráv mnohdy ustupuje stranické terminologii k vytvoření kultu jednoznačně vinných nepřátel národa. Otakar Adamec v komentáři *Malý trest a velký zločin* uvádí, že *pět obžalovaných nehájilo jen sebe, ale jejich obžaloba sloužila všem těm buržoasním kolaborantům, celé té z okupace kořistící klice, která si od procesu slibovala svou rehabilitaci*.¹⁷³

Velké vášně vzbudil na stránkách komunistického tisku především rozsudek Národního soudu. Rudé právo zveřejňovalo k této otázce ohlasy zahraničního tisku, stanoviska pracujících ze závodů, stranických organizací, či představitelů kultury.¹⁷⁴ Samotnému odůvodnění rozsudku věnoval tento tisk podstatně menší prostor než například otázce dopisů protestů proti rozsudku, jejichž doslovné znění se ocitlo několika srpnových výtiscích. K průběhu procesu se vyjadřovali také přední odborníci v oblasti práva, kteří do detailů rozebírali postup Národního soudu. Téma se objevilo i v rubrice ohlas dne, kterou připravoval Vojtěch Dolejší, pod názvem *Urážka našich národních mučedníků*, kde komentuje rozsudek Národního soudu, který podle něj *volá k ostrážitosti. Je třeba býti tím svědomím národa, jak určil pan prezident dr. E. Beneš, svědomím, které nedovolí nikomu, aby si pod jakoukoliv maskou zahrával s tím, co je národu nejdražší – s jeho svobodou a existencí*.¹⁷⁵ Rudé právo sice své čtenáře informovalo i o svědectvích, která vyznívala ve prospěch obžalovaných, ale zároveň zpravidla tyto výpovědi zpochybňovalo či zlehčovalo.

Ze všech analyzovaných deníků obsahovalo pravděpodobně nejrozmanitější fotodokumentaci, zejména v období následujícím po vynesení rozsudku. K článku ze dne 1. srpna¹⁷⁶ jsou připojeny čtyři dobové fotografie například všech ministrů při vyhlášení rozsudku, dále jednotlivých členů vlády při konverzaci s válečným zločincem

¹⁷¹ NESG: Protektorátní vláda: bahno zrady, zbabělosti a bezecti. In: *Rudé právo*, 4. 5. 1946, č. 106, s. 3.

¹⁷² NESG: Gestapo doporučilo protektorátní ministry. In: *Rudé právo*, 30. 4. 1946, č. 102, s. 1.

¹⁷³ ADAMEC, Otakar: Malý trest a veliký zločin. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 2.

¹⁷⁴ například I. Olbrachta, Z. Nejedlého či V. Řezáče

¹⁷⁵ NESG: Urážka našich národních mučedníků. In: *Rudé právo*, 3. 8. 1946, č. 177, s. 2.

¹⁷⁶ NESG: Mírné tresty největším zrádcům českých dějin. IN: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 1.

Wilhelmem Frickem či jejich zobrazení z doby heydrichiády se vztyčenými pravicemi. Dne 3. srpna je z fotografie s titulkem *Protektorátní ministři se klanějí Hitlerovi*¹⁷⁷ zřejmé, že se ministři účastnili jisté audience u nacistického diktátora a při té příležitosti mu podali ruku.

Ve sledovaném období jsem v deníku Čas analyzovala 7 článků věnujících se tematice procesu s protektorátní vládou, přičemž se jednalo o žurnalistický styl – reportáž, pouze ke článku zabývající se rozsudkem byl o několik dní později připojen také komentář pod stejným názvem. Většina článků byla psána pod novinářskou šifrou (lp). Reportáže obsahují fakta ze soudní síně a rozličné postřehy redaktora. S přihlédnutím ke skutečnosti, že deník vycházel na Slovensku, se logicky zaměřoval na detaily, které byly atraktivní také pro slovenské čtenáře. Zajímavý je z mediálního hlediska právě komentář k rozsudku nad protektorátní vládou, jelikož analyzuje několik deníků v souvislosti s uveřejněnými reakcemi na rozsudek napříč dobovými tiskovinami. Jak uvádí: *Je pravda, že proces s protektorátnou vládou bol procesom politickým. Ale i v politických procesoch treba prizerať k základným normám práva a musí byť jasné, že jde o rozsudok spočívajúci na pevných mravných podkladech, nie na ľubovôli, nie na okamžitej politicko-stranickej konštelácii.*¹⁷⁸

Pro úplnost bych ještě dodala, že proces byl vysílán také rozhlasem, který mu poskytl velký prostor vysíláním dlouhých časových pásem, např. s obhajobami.

Resumé

Bakalářská práce na téma „Proces s protektorátní vládou a jeho mediální obraz v dobovém tisku“ si vytyčila za cíl popsat a analyzovat rozdílnou prezentaci procesu v tisku v období měsíců duben až srpen 1946. Jak již bylo řečeno výše, tento poválečný proces se těšil veliké oblibě čtenářů a posluchačů rozhlasového vysílání. Mezi tiskoviny, které jsem se rozhodla podrobit historické analýze, patří zástupce tehdejšího lidoveckého tisku Lidová demokracie, reprezentant národně-socialistického tisku

¹⁷⁷ HOBZA, Antonín: Národní soud a mezinárodní právo. IN: Rudé právo, 3. 8. 1946, č. 177, s. 1.

¹⁷⁸ NESG: Rozsudok nad protektorátnou vládou. In: Čas, 7. srpna 1946, č. 173, s. 1.

Svobodné slovo, ústřední deník komunistické strany Rudé právo a reprezentant slovenského demokratického tisku – deník Čas.

Většina analyzovaných článků byly reportáže, které pojednávaly o aktuálním dění v soudní síni. Lidová demokracie referovala o procesu den po dni a poskytla tak svým čtenářům široké spektrum detailních informací. Dle mého názoru se snažila vyzdvihnout zejména pozitivní charakteristiky obžalovaných a jejich protinacistický postoj v období Protektorátu Čechy a Morava.

Deník Svobodné slovo také informoval o celém procesu. V jednom ze svých článků byl kritizován vládou za kritiku národního prokurátora.

Rudé právo informovalo o jednotlivých obžalovaných se zřejmým despektem, v textu je často titulovalo jako zrádce a bylo evidentní, že se snaží ovlivnit veřejné mínění v jejich neprospěch. Po vyhlášení rozsudku používalo velmi agresivní jazyk s cílem přivodit změnu rozsudku.

Deník Čas informoval o soudním přelíčení s menší frekvencí než ostatní sledovaný tisk, ale přinesl relativně objektivní pohled na téma a zaměřoval se na fakta atraktivní zejména pro slovenské čtenáře.

Summary

The work „The Trial with Protectorate Government and its Media Portrayal in Contemporary Press“ describes different points of view of the press on the trial with protectorate government and its former ministers. As mentioned above, the trial with the protectorate government, which was held from April 1946 to August 1946, was the post-war trial that met a wide publicity (both press readers and radio listeners). The aim of the work was to describe and analyse the four Czechoslovak journals – Lidová demokracie, Svobodné slovo, Rudé právo and Čas.

Most of the articles published in press in significant period were coverages referred about actual court case. The newspaper Lidová demokracie informed about the According my opinion Lidová demokracie tried to point out primarily positive parts of characters of the accused ministers and their anti-Nazi activities during the period of the Protectorate of Bohemia and Moravia.

The newspaper Svobodné slovo gave the trial large space. It was criticized by the government as a result of commentaries that contained critical review of the national prosecutor.

Rudé právo as a representative of communist press informed about former ministers in a very negative way of meaning, very often called them as traitors. It was evident that the press tried to influence the public opinion to former ministers disadvantage. After declaration Rudé právo used very aggressive language to bring the change of the judgement.

The frequency of articles about the trial in Slovak journal Čas was lower than in the three other papers but it provided a relatively objective view to the topic and brought attractive facts about the trial mainly for Slovak readers.

Použitá literatura

BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. 450 s. ISBN 80-86101-07-X.

ČESKÝ ROZHLAS a JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9.

Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky: Státní ústřední archiv v Praze, Praha: Státní ústřední archiv, 2002. 99 s. ISBN 80-86712-07-9.

DEJMEK, Jindřich, NĚMEČEK, Jan a KUKLÍK, Jan. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: (tři české hlasy v diskusi)*. 1. vyd. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 1999. 101 s. ISBN 80-7286-001-1.

DRTINA, Prokop. *A nyní promluví Pavel Svatý--: londýnské rozhlasové epištoly z let 1940-1945*. V Praze: Vladimír Žikeš, 1945. 453 s.

DRTINA, Prokop. *Československo můj osud: kniha života českého demokrata 20. století. Svazek první. Kniha 2, Emigrací k vítězství*. 1. vyd. v Melantrichu. Praha: Melantrich, 1991. s. 487-730. ISBN 80-7023-102-5.

FROMMER, Benjamin. *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. 504 s. ISBN: 978-80-200-1838-0.

JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. Praha: Libri, 2012. 254 s. ISBN 978-80-7277-502-6.

KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992. 346 s. ISBN 80-85270-05-6.

Kolektiv autorů. *Malá ilustrovaná encyklopedie*. Praha: Encyklopedický dům, 1999, 1213 s. ISBN 80-86044-12-2.

Košický vládní program: program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků. 5. vyd. (ve Svobodě 3. vyd.). Praha: Svoboda, 1984. 35 s.

KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina. Osud československého demokrata*. Praha: Vyšehrad, 2011. 431s. ISBN 978-80-7429-069-5.

KŘIVÁNKOVÁ, Alena, VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky. Díl 4, Český a slovenský tisk v letech 1944-1987*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1989. 223 s. ISBN 80-7077-036-8.

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. 511 s. ISBN 80-7201-352-1.

TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Obžalována je vláda*. Praha: Themis 1999. 236 s. ISBN 80-85821-68-0.

TIGRID, Pavel: *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Praha: Odeon, 1990, 316 s. ISBN 80-207-0149-4.

ZIERIS, Karel František. *Nové základy českého periodického tisku: 1. vydání*. Praha: Orbis, 1947. 40 s., sv. 7.

Dobový periodický tisk:

Lidová demokracie 1946

Svobodné slovo 1946

Rudé právo 1946

Čas 1946

Webové stránky:

http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm (Text Košického vládního programu)

<http://www.psp.cz>

<http://kramerius-info.nkp.cz/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Protektorátní představitelé ve věznici Pankrác (fotografie)

Příloha č. 2: Obžalování u procesu s protektorátní vládou (fotografie)

Příloha č. 3: Výpis článků u jednotlivých periodik (text)

Příloha č. 1: Protektorátní představitelé ve věznici Pankrác. Zleva: Rudolf Beran, Jindřich Kamenický, Josef Kalfus, Jaroslav Krejčí, Richard Bienert, Adolf Hrubý (27. června 1945).

Příloha č. 2: Obžalovaní u procesu s protektorátní vládou. Zleva: Josef Kalfus, Jindřich Kamenický, Adolf Hrubý, Walter Bertsch a Jaroslav Krejčí (31. července 1946).

Příloha č. 3: Výpis článků u jednotlivých periodik

Rudé právo:

- NESG: Zrádná protektorátní vláda zítra před národní soud. In: *Rudé právo*, 28. 4. 1946, č. 101, s. 1.
- NESG: Gestapo doporučilo protektorátní ministry. In: *Rudé právo*, 30. 4. 1946, č. 102, s. 1.
- NESG: Krejčí chtěl nahradit Němcům fašisty. In: *Rudé právo*, 3. 5. 1946, s. 3.
- NESG: Protektorátní vláda: bahno zrady, zbabělosti a bezecti. In: *Rudé právo*, 4. 5. 1946, č. 106, s. 3.
- NESG: Hrubý a Krejčí měli plnou důvěru vraha Heydricha. In: *Rudé právo*, 7. 5. 1946, č. 107, s. 2.
- NESG: V Praze 10.000 nových odběratelů Rudého práva. In: *Rudé právo*, 7. 5. 1946, č. 107, s. 2.
- NESG: Hrubý konfidentem gestapa. In: *Rudé právo*, 8. 5. 1946, č. 108, s. 1-2.
- NESG: Ještě při květnovém povstání šli s K. H. Frankem. In: *Rudé právo*, 5. 6. 1946, s. 2.
- NESG: Junker Neurath věřil více Háčovým ministrům, než Frankovým vlajkařům. In: *Rudé právo*, 13. 6. 1946, s. 2.
- NESG: Nic horšího nemohlo jít přijít. In: *Rudé právo*, 15. 6. 1946, s. 2.
- NESG: Závěrečná líčení s tzv. protektorátní vládou. In: *Rudé právo*, 28. 6. 1946, s. 1.
- NESG: Mírné tresty největším zrádcům českých dějin. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 1.
- NESG: Vlna rozhořčení proti rozsudku národního soudu. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 1-2.
- NESG: Odůvodnění rozsudku národního soudu. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 2.
- OTAKAR, Adamec: Malý trest a veliký zločin. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 2.
- NESG: Pavel Svatý v londýnském rozhlase o vině takzvané protektorátní vlády. In: *Rudé právo*, 1. 8. 1946, č. 175, s. 2.
- NESG: Protesty proti rozsudku národního soudu. In: *Rudé právo*, 2. 8. 1946, č. 176, s. 1.
- NEJEDLÝ, Zdeněk: Ve jménu čestného národa. In: *Rudé právo*, 2. 8. 1946, č. 176, s. 1.
- NESG: Hlasy pro revisi rozsudku. In: *Rudé právo*, 2. 8. 1946, č. 176, s. 1.
- NESG: Nezávislost soudu a politická parita. In: *Rudé právo*, 2. 8. 1946, č. 176, s. 2.
- HOBZA, Antonín: Národní soud a mezinárodní právo. In: *Rudé právo*, 3. 8. 1946, č. 177, s. 1.
- NESG: Pracující nesouhlasí s mírnými tresty zrádcům. In: *Rudé právo*, 3. 8. 1946, č. 177, s. 2.
- NESG: Urážka našich národních mučedníků. In: *Rudé právo*, 3. 8. 1946, č. 177, s. 2.
- NESG: Potrestání zrádců musí být do důsledků provedeno. In: *Rudé právo*, 7. 8. 1946, č. 180, s. 1.

Svobodné slovo

NESG: Protektorátní vláda před soudem. Největší a nejzávažnější politický proces v našich dějinách. In: Svobodné slovo, 30. 4. 1946, roč. 2, č. 101, s. 1.

si-jb: Proč zůstal dr. Krejčí ve vládě?. In: Svobodné slovo, 2. května 1946, roč. 2, č. 103, s. 3.

si-jb: Moravec ministrem za tři tisíce životů. In: Svobodné slovo, 3. května 1946, roč. 2, č. 104, s. 3.

si: Dobromyslné odpovědi Bienertovy. In: Svobodné slovo, 6. května 1946, roč. 2, č. 106, s. 1.

si: Hácha sepnatýma rukama prosil Hitlera. In: Svobodné slovo, 15. května 1946, roč. 2, č. 112, s. 3.

si: Proč se stal Bienert předsedou vlády?. In: Svobodné slovo, 16. května 1946, roč. 2, č. 113, s. 3.

si: Svědectví Háchovy dcery před soudem. In: Svobodné slovo, 24. května 1946, roč. 2, č. 120, s. 2.

si: Dr. Kamenický v zrcadle svědků. In: Svobodné slovo, 13. června 1946, roč. 2, č. 135, s. 2.

si: Dr. Dérer o Krejčím a Bienertovi. In: Svobodné slovo, 22. června 1946, roč. 2, č. 142, s. 2.

(si): Rozsudek nad protektorátní vládou. In: Svobodné slovo, 1. srpna 1946, č. 172, s. 1.
NESG: Prohlášení vlády o rozsudku nad protektorátními ministry. In: Svobodné slovo, 7. srpna 1946, roč. 2, č. 178, s. 1.

Lidová demokracie

jr. : Dr. Krejčí usvědčuje K. H. Franka z teroru. In: *Lidová demokracie*, 6. dubna 1946, č. 82, s. 2.

jr. : Protektorátní vláda zítra před Národní soud. In: *Lidová demokracie*, 28. dubna 1946, č. 100, s. 1-2.

jr. : Proces s bývalou protektorátní vládou zahájen. In: *Lidová demokracie*, 30. dubna 1946, č. 101, s. 1.

jr. : Krejčí vypovídá o zřízení protektorátu. In: *Lidová demokracie*, 1. května 1946, č. 102, s. 5.

jr. : Krejčí o událostech kolem 15. 3. 1939. In: *Lidová demokracie*, 3. května 1946, č. 103, s. 2.

jr. : Protektorátní vláda před soudem. In: *Lidová demokracie*, 4. května 1946, č. 104, s. 2.

jr. : Pro byli povoláni Bienert a Hrubý do vlády. In: *Lidová demokracie*, 5. května 1946, č. 105, s. 2.

jr. : Ministři podepisovali vyhlášky až po publikaci. In: *Lidová demokracie*, 7. května 1946, č. 107, s. 2.

jr. : Moravec zlým duchem protektorátní vlády. In: *Lidová demokracie*, 24. května 1946, č. 120, s. 3.

jr. : Obžalovaní žádají předvolání 210 svědků. In: *Lidová demokracie*, 5. června 1946, č. 130, s. 3.

jr. : Svědectví Drtiny o dr. Kalfusovi. In: *Lidová demokracie*, 16. června 1946, č. 139, s. 1-2.

jr. : Rozsudek nad protektorátní vládou. In: *Lidová demokracie*, 1. srpna 1946, č. 174, s. 1

Čas

Gr): Prvý deň procesu s protektorátnou vládou. In: *Čas*, 1. května 1946, č. 99, s. 2.

NESG: Pomer Eliáš - Krejčí. In: *Čas*, 4. května 1946, č. 102, s. 3.

(lp): Bienert pomáhal Dr. Dérerovi, Dr. Ivánkovi a Dr. Markovičovi. In: *Čas*, 23. července 1946, č. 138, s. 2.

(lp): Rozsudok nad protektorátnou vládou. In: *Čas*, 2. srpna 1946, č. 169, s. 1.

NESG: Rozsudok nad protektorátnou vládou. In: *Čas*, 7. srpna 1946, č. 173, s. 1.

NESG: Vláda republiky o rozsudku nad protektorátnou vládou. In: *Čas*, 8. srpna 1946, č. 174, s. 1.

NESG: Ministr Drtina o rozsudku nad protektorátnou vládou. In: *Čas*, 24. srpna 1946, č. 173, s. 1.

Týden

KOČIAN, Jiří: První proces: Protektorátní vláda. In: *Týden*, 26. srpna 2002, č. 35, s. 62
– 63